

באר הגולה

ג ו אין מספידין בהם אלא לחכם בפניו. הג"ה (ו) ואין מתענין יום שמת בו אב או אם. תענית מלוס
חנוכה ע"ל סימן תקס"ח סעיף ה' ולענין לזקק הדין ע"ל בהלכות ר"ח סימן ת"כ בהג"ה וע"ל סימן תרפ"ג.

ו מימרה דרבה מ"ק
כ"ז.

תרעא סדר הדלקת נר חנוכה ומקום הנחתו. ובו ח' סעיפים

א רמב"ם נפ"כ

ממשנה דאפי' עני

שבישראל וכו' פסחים

נ"ט והכי נמי משום

פרסומי ניסא.

א א (א) צריך לזוהר מאד בהדלקת נרות חנוכה (ב) ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה שואל

ביאורי הגר"א

תרעא (א) צריך כו'. דאמרינן שם הזהיר
נר כו' ופירש רש"י שם ד"ה נר שנת ומטובה
וכ"כ הטור: (ב) ואפילו עני כו'. דאמרינן צדקה ע"פ
ולא יפסחו כו' ואפי' מן הממון ופירש רש"י שאל או

נמגילת תענית וקצתו י"ט כו' ע"ש שהאריך ח"ש
ונוהגין כו' ואז כו': (ו) ואין מתענין.
כנ"ל ס"א וכמ"ס נפ"ק דר"ה מעשה וגזרו כו' ואל
לאו כו' כ"ש כה"ג.

ברכת אליהו

נכון לבטלו — רש"י). הרי דאף תענית ציבור אין מתענין
בחנוכה, כ"ש כה"ג — יום שמת בו אב או אם — שאין
מתענין.

תרעא (א) דאמרינן בשבת כג ב: הזהיר [בפנינו: הרגיל]
בנר הוי"ן ליה בנים תלמידי חכמים. ופירש"י שם בד"ה בנים
תלמידי חכמים בנר שבת וחנוכה. וז"ל: דכתיב כי נר מצוה
ותורה אור (משלי ו, כג) ע"י נר מצוה דשבת וחנוכה בא אור
דתורה. וכ"כ הטור. [וע"ל סימן רס"ג ס"א. ומש"ש בסק"א].
(ב) דאמרינן בפרק ערכי פסחים פסחים צט ב במשנה: אפי'

הוי סעודת מצוה, על כן נוהגין לומר זמירות ותשבחות,
להורות שהסעודה היא „לפרסם הנס". ועיין במהרש"א
בחדושי אגדות בשבת כא ב. וראה מ"ש הערה 2.
(ו) כנ"ל ס"א: ואסורין בהספד ותענית. וכמש"ש בסק"א
שזה עפ"י מ"ש בשבת כא ב. וכמ"ש בפ"ק דר"ה יח ב:
איתמר רב ור"ח אמרי בטלה מגילת תענית וכו' מעשה וגזרו
תענית בחנוכה בלוד וירד ר"א ורחץ ור' יהושע וסיפר ואמרו
להם צאו והתענו על מה שהתעניתם (כלומר עשו תשובה —
רש"י) א"ר יוסף שאני חנוכה דמיפרסם ניסא (כבר הוא גלוי
לכל ישראל ע"י שנהגו בו המצות והחזיקו בו כשל תורה ולא

חלה שבועתו, משא"כ באשה וכו' עכ"ל. וע"ע מש"ש בזה.
ולפי הטעם שהביא הט"ז מהדרישה ולפי הטעמים של המגדל
עוז הנ"ל נראה שצריך לעשות ה"שלוש זכר" בליל שבת הראשון
משום שאז „יש לנחמו על שכחת תלמודו" וזו „הפעם הראשון שבא
מצוה לידו שהוא השבת". ויש להעיר שבמגדל עוז שם בהתחלת
דבריו כתב: בליל שבת שלפני המילה נכנסים אצל התינוק ואוכלים
שם פירות ומיני מתיקה וכו' עכ"ל. ומלשון זה משמע שיש לעשות
השלום זכר בשבת הראשונה, וצ"ב.

ובספר אוצר הברית עמ' פ"ח כתב בשם ספר ברית אבות
בקונטרס מפתח של חיה אות מ"ג שעושים השלום זכר בשבת
הראשונה עפ"י טעם אחר, וז"ל: משום דהתינוק שהוא נקי מחטא
חשוב כצדיק, והוא מעין המנהג שכשבא אורח הגון לעיר ובפרט
כשהוא מפורסם לאיש צדיק אליו בשבת לקבל פניו, עכ"ל.

ולעיל הבאנו שאם נולד התינוק בליל שבת, יש נ"מ בין הטעמים
לעשיית השלום זכר אם לעשות זה באותה שבת או בשבת הסמוכה
למילה. ויש להוסיף שאותה נ"מ יש גם כאשר נולד התינוק באמצע
השבוע ויש סיבה שלא יוכלו למולו בזמנו מחמת שנוולד פג או
מחמת סיבה אחרת וכמ"ש ביור"ד סי' רס"ג סעיף א'. והיינו שאם
נאמר שצריך לעשות השלום זכר בליל שבת הסמוך למילה, גם
בכה"ג אין לעשות השלום זכר בליל שבת הראשונה הסמוכה
ללידתו, אלא — בשבת שלפני המילה. אולם נראה שאין הדבר כן
כי יתכן שבמשך השבוע שאחר לידתו יתברר שאפשר למולו ואם לא
יעשו ה"שלוש זכר" בשבת הסמוכה ללידה יצא שאין מחי לעשות
זאת. לכן מסתבר שבכה"ג צריך לעשות השלום זכר בליל שבת
הסמוך ללידתו. אולם לפעמים כאשר התינוק חולה לפני השבת
הראשונה הסמוכה ללידתו, הדבר ברור שלא ימולו אותו במשך
השבוע הבא. וזה כאשר חלצתו חמה וכיו"ב — שאז ממתנין לו
מעט שנתרפא מחליו שבעת ימים מעט לעת ואז מלין אותו כמ"ש
ביור"ד סימן רס"ב.

לעשות השלום זכר בליל שבת — לילה שלפני המילה.
והט"ז ביור"ד רס"ה ס"ק י"ג כתב שהטעם שנהגו לעשות
סעודה ומשחה בליל שבת לאחר שנוולד זכר, הוא עפ"י מ"ש
במדרש רבה פרשת אמור פרשה כ"ז: ר' לוי אמר משל למלך שגזר
ואמר כל אכסנאים שיש כאן לא יראו פני עד שיראו המטרונא
תחילה כך אמר הקב"ה לא תביאו לפני קרבן עד שתעבור עליו שבת
שאין ז' ימים בלא שבת ואין מילה בלא שבת. עכ"ל. וכע"ז כתב
בספר דרך פקודין מצוה ב' אות י"ב, ע"ש. ונראה שלפי טעם זה אין
קביעות באיזה שבת לעשות ה"שלוש זכר", ואפשר לעשות זאת
בליל שבת הראשון או בליל שבת שאחר כך, שהרי הטעם הוא
משום ש„אין מילה בלא שבת" וא"כ אין נ"מ באיזו שבת יעשו
הסעודה, והעיקר שיהיה בשבת שלפני המילה.

ובט"ז הנ"ל הביא בשם הדרישה מתשובת מהר"ר מנחם: מה
שנוהגים בשבת לבקר אצל התינוק שנוולד שהוא אבל על תורתו
ששכח כדאיתא פרק המפלת, עכ"ל. ומה שהביא מפרק המפלת,
היינו דאיתא בנדה ל ב: „...ופיון שבא לאור העולם בא מלאך וסוטר
על פיו ומשכחו כל התורה כלה וכו' ואינו יוצא משם עד שמשביעין
אותו וכו' ומה היא השבועה שמשביעין אותו תהי צדיק ואל תהי
רשע וכו'. וגם בתחילת ספר מגדל עוז להריעב"ץ הביא טעם זה
וכתבו ע"ז, וז"ל: ואני אומר זכרוהו מאחר שבא להשכיחו. וזה
דווקא בשבת לפי שנאמר בה גם זכור ועוד שהיא מצוה ראשונה
שמקיים עתה וכו', עכ"ל. והוסיף עוד: עוד י"ל שנקרא זכר ע"ש
שבאים להזכירו שבועתו וכו' ומזכירין אותו בפעם ראשון שבאה
מצוה לידו. שהוא השבת וכו' עכ"ל. והקשה ע"ז, וז"ל: אלא שי"ל
קצת א"כ מדוע לא נעשה ג"כ שבוע הבת. הלא גם היא מוזהרת על
שמירת התורה (כי לא חילק הכתוב בין איש לאשה לכל עונשין
שבתורה) ונראה א"כ שככה משביעין לנקבה כמו לזכר (ולדרך
הראשון לא קשיא, דאשה אינה בתלמוד תורה) מ"מ לא קשיא כולי
האי דפשיטא אינו דומה רבוי המצוות שהאיש חייב בהם, ועל כולו

או מוכר כסותו ולוקח שמן להדליק: ב ב כמה נרות מדליק בלילה הראשון מדליק אחד מכאן ואילך מוסיף והולך אחד בכל לילה עד שבליל האחרון יהיו שמנה ג (ג) ואפילו אם באר הגולה ב נרייחא שנה כ"א וכנ"ה. ג תוס' שם וכ"ה הטור.

ביאורי הגר"א

ואמרין שם דקידוש קודם לכנוז היום וכנוז לילה ואמרין בשם שם דנ"ח קודם לקידוש היום ש"מ דמוכר כו': (ג) ואפילו [אם] רבים. תוס' הטור.

כו' ואמרין בגמרא מן התמחוי פשיטא לא נכרכה חלל לר"ע כו' תנא דני אליהו אע"פ שאמרו עשה כו' אלמא דבר מועט לכנוז שנה צריך לשאול על הפתחים שואל או מוכר כנ"ל

ברכת אליהו

לילה כבוד יום קודם ואם אין לו אלא כוס אחד אומר עליו קידוש היום מפני שקידוש היום קודם לכבוד יום (וכבוד לילה) וכו'. ואמרין בשבת דנר חנוכה קודם לקידוש היום. דאיתא שם כג דאיתא ב: נר חנוכה וקידוש היום מהו קידוש היום עדיף דתדיר או דלמא נר חנוכה עדיף משום פרסומי ניסא בחר דאיבעיא הדר פשטה נר חנוכה עדיף משום פרסומי ניסא. ואם לצורך כבוד יום צריך למכור ולשואל, כ"ש שלצורך נר חנוכה צריך למכור דהרי נר חנוכה עדיף מקידוש היום, וקידוש היום עדיף מכבוד יום. ש"מ ד"אפי' עני המתפרנס מן הצדקה שואל או מוכר כסותו ולוקח שמן להדליק

(ג) תוס' דלא קאי אמהדרין דא"כ לא הוי היכר. [דאיתא בשבת כא ב: מצות חנוכה נר איש וביתו והמהדרין נר לכל אחד ואחד והמהדרין מן המהדרין ב"ש אומרים יום ראשון מדליק שמנה מכאן ואילך פוחת והולך וב"ה אומרים יום

עני שבישראל וכו' ולא יפחתו לו מארבע כוסות של יין ואפילו מן התמחוי. ופירש רשב"ם שואל או כו'. וז"ל בד"ה ואפילו: הוא מתפרנס מתמחוי של צדקה דהיינו עניי שבעניי דתנן במסכת פאה מי שיש לו מזון שתי סעודות לא יטול מן התמחוי אפילו הכי אם לא נתנו לו גבאי צדקה ימכור את מלבושו או ילוה או ישכיר את עצמו בשביל יין לארבע כוסות. ואמרין בגמ' שם קיב א — על דברי המשנה: ואפילו מן התמחוי כו' — פשיטא לא נצרכא אלא אפילו לר"ע דאמר עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות הכא משום פרסומי ניסא (מודי) [מודה] תנא דבי אליהו אע"פ שאמר ר"ע עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות אבל עושה הוא דבר מועט בתוך ביתו מאי נינהו אמר רב פפא כסא דהרסנא וכו'. ומ' דקאי על אותו אופן דמיירי מתניתין דהיינו בעני. אלמא דבר מועט לכבוד שבת צריך לשאול על הפתחים שואל או מוכר כנ"ל עכור אותו דבר מועט'. ואמרין שם קה א"כ: כבוד יום וכבוד

כ"ש הוא זה אי אמרין חנוכה עדיף מקדוש היום דהיינו דחנוכה הוי פרסומי ניסא כדאמרין בגמרא משא"כ בקדוש היום אבל ד' כוסות דאיכא בהו פרסומי ניסא כדכתב ה"ה ז"ל ודאי דהוי כמו חנוכה וא"כ לא היה לו לה"ה ללמוד הדין מכל שכן אלא מהוא הדין וצ"ע. עכ"ל. ובצינוי מהר"ג הנדפס בסוף סדר זמנים כת' ע"ז: אבל דבריהם תמוהים שהרי מקור דברי רבינו לעיל פ"ז מהל' חמץ ומצה הוא במשנה דר"פ ע"פ ושם איתא אפי' עני שבישראל לא יאכל עד שיסב ולא יפחתו לו מארבע כוסות של יין ואפילו מן התמחוי. אבל לא נזכר שם שום תקנה איך לעשות באם אין לו, רק הרשב"ם פ"י שם דאם לא נתנו לו גבאי צדקה ימכור את מלבושו או ילוה או ישכיר את עצמו בשביל יין ע"ש. אבל הב"י באו"ח סוף סי' תע"ב הביא שיש בזה עוד שני פירושים ע"ש. וידוע שרבינו דקדק בזה שלא לשנות מהלשון שחפסו החכמים במשנה או בגמ', ואיך כתב רבינו בכאן שואל או מוכר כסותו וכו' ובפרט ששם במקומו בפ"ז מהל' חו"מ ה"ז לא כתב רבינו כלל איך לעשות בזה רק העתיק לשון המשנה ע"ש ואיך בכאן בדין הנלמד משם יוסיף לכתוב עוד מה שלא כתב בגוף הדין אתמהא. ועוד קשה דה"ל לרבינו להוסיף עוד תקנה דאז שישכיר את עצמו כמש"כ הרשב"ם הנ"ל לכן נראה דרבינו למד זה מש"ס דמגילה (כו ב) דאיתא שם שאלו תלמידיו את ר"ז במה הארכת ימים א"ל מימי וכו' ולא ביטלתי קידוש היום אמא זקניה היתה לי פעם אחת מכרה כפה שבראשה והביאה לי קידוש היום. ועוד איתא שם ר"ה הוה אסר ריתא וקאי קמיה דרב א"ל מאי האי א"ל לא הוה לי קידוש ומשכנתייה להמינאי ואתאי ביה קידושא ע"ש, והרי"ף והרא"ש העתיקו האי עובדא דר"ז בהלכותיהם ע"ש. הרי בהדיא בגמ' שתי אלו תקנות שכתב רבינו דאחד מכר כסותו ואחד משכן כסותו בשביל יין לקידוש. ולמד רבינו מזה דכ"ש בנר חנוכה דעדיף מקידוש היום דצריך לשאול ולמכור כסותו. ולפי"ז דברי רבינו מבוארים בגמרא. עכ"ל.

ועיין בצפנת פננת ובאבני נזר או"ח ב' סי' תק"א, מרכבת המשנה ח"ב, פתח ודביר חנוכה אות מ"ו. שבות יעקב ח"ג סי' מ"ט ומעשה רוקח.

1 דברי רבנו צ"ב וראה מה שנביא להלן בזה מהד"א. ויש לציין שברשב"ם שבפנינו — כפי המובא בפנים — כתוב "לוה", וא"כ אין הוכחה שצריך לחזור על הפתחים. ונראה שרבנו גורס ברשב"ם: שואל. ומפרש שמ"ש כאן "שואל" היינו על הפתחים, וכמ"ש במ"ב סק"ג ובשעה"צ סק"ג. וכדלעיל סימן רס"ג ס"ב: אפילו אין לו יאכל שואל על הפתחים ולוקח שמן ומדליק את הנר. וזה עפ"י דברי הרמב"ם בהל' שבת פ"ה ה"א דבנר שבת שואל על הפתחים. ועיין מ"ש בסימן רס"ג סק"ז ובמה שצויין שם. ובסימן תע"ב סי"ג פסק המחבר: אפילו עני המתפרנס מן הצדקה ימכור מלבושו או ילוה או ישכיר עצמו לד' כוסות. וכת' שם בסק"ח שזה עפ"י דברי הרשב"ם המובא בפנים. ובד"א כאן כתב: והנה בדברי רבינו איתא אלמא דבר מועט לכבוד שבת צריך לשאול על הפתחים שואל כו' ולענ"ד האי לשאול על הפתחים ט"ס הוא חרא דברשב"ם הנ"ל וכאן בשו"ע לא נזכר כלל לשאול על הפתחים ועוד דא"כ סותר דברי עצמו בסי' רמ"ב סק"א דכ' דהאי דבר מועט היינו דוקא משלו כגון ללוות אבל מי שלא ימצא לו ללוות וצריך ליקח מהבריות לא וכמ"ש בשו"ע אם יש לו מעט משלו כו' וע"כ ט"ס כאן וצ"ל אלמא דבר מועט לכבוד שבת שואל או מוכר וכמ"ש ברשב"ם ובמחבר כאן. ובכתור כהונה להרה"ג ר' צבי הירש הכהן וולק זצ"ל (נדפס בספר זה השלחן ירושלמי תשי"ז) כתב: יעויין לעיל סימן רמ"ב סעיף א' בביאורי הגר"א ד"ה אפילו ויובנו דבריו בכאן היטב. וכל דברי הגר"א בכאן הוא דלא כהמ"מ פ"ד מהל' חנוכה ה"ב שלמד דין זה מתורת ק"ו מד' כוסות. ויעויין בלח"מ מה שעמד בזה. ויעויין להלן סי' תרע"ח בשערי תשובה סק"ב שם ולדברי הגר"א א"צ לכל הטורח והוא דבר הנלמד מעצמו מק"ו דקידוש היום כנ"ל. עכ"ל. ומה שצייין לח"מ היינו שהרמב"ם שם פסק: אפילו אין לו מה יאכל אלא מן הצדקה שואל או מוכר כסותו ולוקח שמן ונרות ומדליק. ובמ"מ שם כתב: נראה שלמדו ממה שנתבאר פ"ד מהלכות חמץ ומצה שאפילו עני שבישראל לא יפחות מד' כוסות והטעם משום פרסומי ניסא וכ"ש בנר חנוכה דעדיף מקידוש היום כמו שיתבאר בסמוך. ובלח"מ הקשה על דברי המ"מ, וז"ל: וקשה דמאי

באר הגולה

רבים בני הבית לא ידליקו יותר. הג"ה (ד) יש אומרים לכל א' מבני הבית ידליק * (רמז"ס) (זה) וכן המנהג

* (ר"ל כמו שמפרש

רמז"ס סוגיא דגמרא שם דהרי כחז שהמנהג הפשוט נספרד שיהיו כל אנשי הבית מדליקין נר אחד כלילה הא' ומוסיפין נר בכל לילה ואפי' אם רבים בני הבית).

ביאורי הגר"א

טעמא כו' דנ"מ ככה"ג כנ"ל ומסקנא דנ' זקנים כמ"ד דמעלין בקודש כו': (ה) וכן המנהג. כ' כד"מ בשם מהרמ"פ דלדין שמדליקין צפנים ויודעין כמה בני הבית אף מוס' מודי ועוד כיון שמדליקין צפנים אין לחוש לטפח הסמון לפתח כ"כ כמ"ש צס"ז כהג"ה ויסולין להדליק כ"ל במקום מיוחד ואיכא היכרא וז"ש ויהיו כו'

ללא קאי אמהדרין דא"כ לא הוי היכר וכ"כ הרמז"ס דכן נהגו: (ד) וי"א. כ"כ הרמז"ס להלכה ונראה שכן הוא דעת הרי"ף מדהביא מימרא דרשב"א אר"י ב' זקנים כו' כנגד פרי החג כו' דמעלין בקודש ואין כו' דלהאי טעמא לא מיישנין להיכרא דימים הנכנסין או היוצאים [כמ"ש"כ המוס' שם. וכ"מ בגמרא שם חד אמר כו' וחד אמר

ברכת אליהו

שמנה נרות בין שהיו אנשי הבית מרובים בין שהיה אדם אחד. ומ"ש רבנו מהרמב"ם „דכן נהגו“, הוא משום שלהלכה דעת הרמב"ם אינו כן וכמ"ש בסק"ד].

(ד) כ"כ הרמב"ם להלכה.² וז"ל בהל' חנוכה פ"ד ה"א: ... והמהדר יותר על זה ועושה מצוה מן המובחר מדליק נר לכל אחד בלילה והמהדר יותר על זה ועושה מצוה מן המובחר מדליק נר לכל אחד בלילה הראשון ומוסיף והולך בכל לילה ולילה נר אחד. ונראה שכ"ה דעת הרי"ף מדהביא מימרא דרבב"ח אר"י ב' זקנים כו' כנגד פרי החג כו' דמעלין בקודש

ראשון מדליק אחת מכאן ואילך מוסיף והולך. וכתבו תוס' שם ד"ה והמהדרין מן המהדרין: נראה לר"י דב"ש וב"ה לא קיימי אלא אנר איש וביתו שכן יש יותר הידור דאיכא היכרא כשמוסיף והולך או מחסר שהוא כנגד ימים הנכנסים או היוצאים אבל אם עושה נר לכל אחד אפי' יוסיף מכאן ואילך ליכא היכרא שיסברו שכן יש בני אדם בבית]. וכ"כ הרמב"ם דכן נהגו. [וז"ל בהל' חנוכה פ"ד ה"ג: מנהג פשוט בכל ערינו בספרד שיהיו כל אנשי הבית מדליקין נר אחד בלילה הראשון ומוסיפין והולכין נר בכל לילה עד שנמצא מדליק כליל שמיני

2 בדפוס השו"ע צו"ן שהמקור לדברי הרמ"א הוא הרמב"ם. וכ"כ בבאה"ג, וכן הביא רבנו. ונראה שזה רק על הדין שכל אחד מבני הבית ידליק. אבל בהמשך דבריו נראה שהרמ"א לא ס"ל כרמב"ם. שהרי הרמ"א סיים: ויזהרו ליתן כל אחד ואחד נרותיו במקום מיוחד כדי שיהיה היכר כמה נרות מדליקין. וזאת כדי שיצאו יד"ח כל השיטות וכמ"ש רבנו בהמשך דבריו. וכע"ז נראה מדברי הד"מ הארוך שכתב: ואפי' בני הבית רבים כ"כ התוס' דבהכי איכא היכרא כשמוסיף והולך אבל אי כל אחד מבני ביתו ידליק אם יוסיף בשאר לילות ליכא היכרא שיאמרו שכן הרבה בני אדם יש בבית עכ"ל אבל מדברי הרמב"ם נראה דאם רבים בני בית כ"כ מדליק כליל ראשון נר אחד ומוסיף והולך עד שבאחרונה יהיה ח' וכן המנהג, עכ"ל הד"מ. וכדברינו נראה חמד מערכת חנוכה אות ד' (הוצ' ב"ב תשכ"ג כרך ט' עמוד 199), וז"ל: וגם מה שהאשכנזים נוהגים כרמב"ם אין זה כדברי הרמב"ם לגמרי דהרי הרמב"ם כתב דבעה"ב בעצמו מדליק נרות כמנין בני הבית והלכך ליכא היכרא לימים הנכנסין אבל האשכנזים רוצין לצאת לשתי הדעות והלכך כל אחד מבני הבית מדליק בפני עצמו ומקיימין ההידור ראשון דנר לכל אחד ואחד וגם שפיר איכא היכרא דימים הנכנסים דכיון דכל אחד מבני הבית מדליק במקום מיוחד ובוה יוצאין גם דעת התוס' (ועיין היטב בגליא מסכת להגאון מו"ה דוד זצ"ל אב"ד דנאהוורדאק מ"ש בזה), עכ"ל השדי חמד. וע"ע מה שהאריך בזה. וגם מדברי המאירי בשבת בסוגיא דחנוכה מ' כדברינו הנ"ל. וראה בשו"ת רעק"א תנינא תשובה קכ"ה שביאר דאנן נהגין כתוס' וע"ע מש"ש. וראה גם באנצקלפ"ת ערך חנכה כרך ט"ז עמ' רנ"ה ובציון 228. אח"כ מצאתי מעין דברינו בדברי בית הלוי על התורה סוף חומש בראשית בעניני חנוכה (דף כ"ט). וז"ל: והנה ראיתי בכיאו"ר הגר"א שכתב בדעת הרמב"ם דס"ל דמהדרין מן המהדרין קאי על מהדרין וכל אחד מוסיף והולך. והתוס' הקשו ע"ז דא"כ הא ליכא היכרא דימים הנכנסין ויוצאין דיסברו שכן בני אדם בביתו מש"ה כתב דמהדרין מן המהדרין קאי אנר איש וביתו. וכתב הגר"א לתרץ דעת הרמב"ם דס"ל דלהך מ"ד דמפרש טעם דב"ש כנגד פרי החג ודב"ה משום מעלין בקדש לא איכפת ליה כלל שיהיו הנרות כמספר הימים והרי קי"ל כהך מ"ד כדמסיק בגמ' מהני שני זקנים שבצידון ומש"ה פסק הרמב"ם כן ועכ"פ לדבריו נתבאר דנ"מ טובא בהך פלוגתא. ולהתוס' ההכרח לומר דס"ל דבוה כו"ע מודים דעיקר ההידור הוא שיהיו הנרות לפי מספר הימים שנעשה בהם הנס דאל"כ למה לו להוסיף או לפחות רק דבהא פליגא דלטעם הראשון ס"ל לב"ש דכן

היה התקנה של ההידור שיהיה דוקא כנגד ימים הנכנסין וב"ה ס"ל שההידור הוא דוקא כנגד היוצאין ואידך מ"ד ס"ל דלא פליגי בהא וכו"ע מודים דהיו יכולים לעשות ההידור או כנגד הנכנסין או כנגד יוצאין רק ב"ש ס"ל דחיקנו זה ההידור של כנגד הנכנסין וכמו שהיה בפרי החג וב"ה ס"ל דעשו ההידור כנגד היוצאין משום דמעלין בקודש. אבל מ"מ עיקר ההידור הוא לכו"ע מה דהנרות הם כמו מספר הימים ומש"ה הקשו התוס' שפיר והוכיחו דמהדרין מן המהדרין קאי אנר איש וביתו. וגם להתוס' ג"מ לדינא בהך פלוגתא באין לו כל הצורך מיום החמישי ולמעלה ואין לו רק ד' נרות דלטעם הראשון לא ידליק לב"ה רק נר אחד דבארבע ליכא הידור כלל אבל לטעם השני דגם ב"ה מודים דהיו יכולין לעשות הידור של הנכנסין ורק משום מעלין בקודש א"כ כשאין לו רק ארבע ידליק ד' ויהיה ההידור כנגד ימים הנכנסין, עכ"ל.

ובחידושי חתם סופר שבת כא ב כתב שלכן לא נוהגות הנשים להיות מן המהדרין להדליק כשיש זכר כי אין כבודה לצאת לרה"ר לעתותי ערב ולהדליק שם. וסיים שם: והשתא אע"ג שכולם מדליקים בפנים מ"מ מנהג הראשון לא זו ממקומו כנ"ל נכון בעזה"י, עכ"ל. והרמב"ם לענין מהדרין פסק בפ"ד מהל' חנוכה ה"א: בין אנשים בין נשים. ולפי האמור לעיל, הרמב"ם אויל לשיטתו שהבעה"ב מדליק כמנין בני ביתו. ולכך מדליק בעה"ב כמנין ב"ב גם עבור הנשים. אבל לדין שנוהגים כהרמ"א שבני הבית מדליקין בעצמם, לכן אין הנשים נוהגות להדליק כמהדרין וכמ"ש בחתם סופר הנ"ל. ובשו"ת שער אפרים סימן מ"ב הבין בדברי הרמב"ם והתרומת הדשן שאף איש ואשתו מדליקין נר לכל אחד, ולא אמרינן דסגי בנר אחד, משום דאשתו כגופו. וחמה השער אפרים למה לא נהגו הנשים כן. וז"ל: לפי דעת הרמב"ם שהביא מור"ם בהג"ה קשה למה גם הנשים אינן מדליקין בפני עצמן וכמ"ש בגמ' דב"מ גבי ר' זירא דאמר דקא מדלקת עלי בגו ביתאי משמע שא"צ להדליק בפני עצמן. ועיין בתשו' תרומת הדשן סימן ק"א שדייק מזה, דהא דא"ר זירא כי נסיבנא אמינא השתא ודאי לא צריכנא דקא מדלקת עלי כו' היינו דלא מחייב אבל אי בעי מצי להדליק ולא הוי ברכה לבטלה. והב"י בס"י תרע"ז חולק על דין זה של ת"ה, וז"ל: ול"נ דאין לסמוך ע"ז ולברך ברכה שאינה צריכה, עכ"ל. וע"ע מש"ש.

וראה עוד בביאור השיטות השונות בדין „מהדרין מן המהדרין“ באנצקלפ"ת ערך חנכה כרך ט"ז עמוד רנ"א — רנ"ח ובציונים שם. ולעיל הבאנו דעת הרמב"ם שבעה"ב מדליק כמנין בני ביתו ולא

פשוט ויזהרו ליתן כל אחד ואחד נרותיו במקום מיוחד כדי שיהא היכר כמה נרות מדליקין (מהר"א מפראג): באר הגולה
ג ד נר שיש לו שתי פיות עולה לו (ו) בשביל שנים: ד ה מילא קערה שמן והקיפה ד מימלא דרנ הונא
שס כ"ג. ה מימלא דרנא שס.

ביאורי הגר"א

וע"ש נהג"ה: (ו) בשביל שנים. הטור כתב לז' נרות מליל ז' ואילך לפ"ד שכתב כדעת החו"מ נס"צ ואפי' נרים כו' ולכן לא פירש כפירש"י למהדרין אחר שאנו עושין כמהדרין מן המהדרין וגם לא פי' כפי' חוס' לפי

ברכת אליהו

הגר"א שכתב דגם דעת הרי"ף כן הוא מדהביא המימרא דרבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן וכו' ולולי דברי קדשו היה אפ"ל עוד דדעת הרי"ף דזה לא נכנס בכלל מה דקיי"ל בעלמא דהלכה כב"ה בדינא אחרי דאינם מחולקים בענין הלכה אלא בענין הידור בעלמא ולזה הביא מה שאמר ר' יוחנן על שני זקנים ומשמע לכאורה דהיו בימיו שכבר נפסק בעלמא דהלכה כב"ה ואפ"ה זקן אחד עשה כב"ש אכן מדלא הוזכר דבר זה בשום פוסק אין לצרף דבר זה להלכה כלל ולא כתבתי רק לעורר לב המעיינים, עכ"ל.

(ה) כתב בד"מ סק"א בשם מהר"א מפראג: דלדידן שמדליקין בפנים ויודעין בבית כמה בני הבית וליכא למיחש שמא יאמרו כך בני אדם הם בבית אף לדעת התוס' מנהגינו נכון. ור"ל אף התוס' בשבת כא ב ד"ה והמהדרין מן המהדרין הנ"ל בסק"ג דס"ל שאם יוסיף, ליכא היכירא שיסברו שכך יש בני אדם בבית" — מודי דלדידן שמדליקין בפנים אף המהדרין מן המהדרין יעשו כמהדרין וידליקו נר לכל אחד ואחד כיון ד, יודעין בבית כמה בני הבית וליכא למיחש שמא יאמרו כך בני אדם הם בבית, ויש היכר לתוספת שבכל יום. ועוד כתב שם בד"מ כיון שמדליקין בפנים אין לחוש לטפח הסמוך לפתח כ"כ. וז"ל: ועוד דמאחר שמדליקין בפנים כל אחד יכול להדליק במקום מיוחד ולא בעי להדליק כולן בטפח הסמוך לפתח וניכר הנרות שמדליק כל אחד ואחד ואיכא היכירא כשמוסיף והולך בשאר הלילות ולכן מנהגינו אתי שפיר לכר"ע, עכ"ל. ודין זה הוא כמ"ש בס"ז בהגה: ומיהו בזמן הזה שכולנו מדליקין בפנים ואין היכר לבני רשות הרבים כלל אין לחוש כ"כ אם אין מדליקין בטפח הסמוך לפתח. וא"כ יכולין כל אחד במקום מיוחד ואיכא היכירא. וזהו שכתב הרמ"א כאן: ויזהרו ליתן כל אחד ואחד נרותיו במקום מיוחד כדי שיהיה היכר כמה נרות מדליקין. והיינו גם לדעת התוס' וכו"ל. ועיין שם בס"ז בהגה, שסיים: ומ"מ המנהג להדליק בטפח הסמוך לפתח כמו בימיהם ואין לשנות אלא אם כן רבים בני הבית שעדיף יותר להדליק כל אדם במקום מיוחד מלערב הנרות ביחד ואין היכר כמה נרות מדליקין ומ"מ יזהרו שלא להדליק במקום שמדליקין הנרות כל השנה כי אז לא יהיה היכר כלל ואף כי אין היכר רק לבני הבית מ"מ היכר קצת מיהא בעיא. ועמש"ש בס"ק י"ח, י"ט.

(ו) איתא בשבת כג ב: אמר רב יצחק בר רדיפה א"ר הונא נר

ואין כו' דלהאי טעמא לא חיישינן להיכרא דימים הנכנסין או היוצאים שכ' התוס' שם. [נדבסק"ג הבאנו מחלוקת ב"ש וב"ה בשבת כא ב לענין נר חנוכה אם פוחת והולך או מוסיף והולך. והמשך לשון הגמ': אמר עולא פליגי בה תרי אמוראי במערבא ר' יוסי בר אבין ור' יוסי בר זבידא חד אמר טעמא דב"ש כנגד ימים הנכנסין (העתידים לבא — רש"י) וטעמא דב"ה כנגד ימים היוצאין (שיצאו כבר וזה שהוא עומד בו נמנה עם היוצאין — רש"י) וחד אמר טעמא דב"ש כנגד פרי החג (מתמעטים והולכים בקרבנות דפרשת פנחס — רש"י) וטעמא דב"ה דמעלין בקדש ואין מורידין (מקרא ילפינן לה במנחות בפרק שתי הלחם (צט א) — רש"י) אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן שני זקנים היו בצידן אחד עשה כב"ש ואחד עשה כדברי ב"ה זה נותן טעם לדבריו כנגד פרי החג וזה נותן טעם לדבריו דמעלין בקדש ואין מורידין. והרי"ף שם הביא את המחלוקת הנ"ל בין הני תרי אמוראי, וכן הביא את המימרא דרבה בר בר חנה א"ר יוחנן: שני זקנים וכו'. וביאר הד"א: ולכאורה נפלאה הלא אין דרך הרי"ף להביא דברי הגמ' מה שאינו נוגע לדינא ועוד קשה על הגמ' גופא לענין מאי מביאין מעשה דב' זקנים זה נותן טעם לדבריו משום פרי החג לענין מאי נצרך לנו לדעת מאיזה טעם עשו אמנם באמת ניחא מאד דיש נפק"מ בין ב' הטעמים לדינא דאם הטעם נגד פרי החג או מעלין בקודש ולא משום היכר לדעת כמה ימים יצאו או נכנסו א"כ המהדרין מן המהדרין יש להם לעשות נר לכל אחד ואחד כמו המהדרין ולהוסיף בכל יום משום מעלין בקודש אבל אם הטעם כדי להיות היכר לימים הנכנסים והיוצאין בזה המהדרין מן המהדרין אין להם לעשות נר לכל אחד ואחד דא"כ לא יהיה היכר כמ"ש בתוס' הנ"ל וזה שמביא הגמ' מעשה בב' זקנים דמי שעשה כב"ש נתן טעם לפרי החג ושעשה כב"ה משום מעלין בקודש וא"כ יש לנהוג נר לכל אחד ואחד ג"כ לצאת גם מן המהדרין כנ"ל וזה שמביא הרי"ף הפלוגתא מאיזה טעם אמרו ב"ש וב"ה ומביא מעשה דב' זקנים דהלכה כטעמא משום מעלין בקודש וא"כ יש לעשות ג"כ כהמהדרין נר לכל אחד ואחד ולהוסיף ג"כ וכמ"ש הרמב"ם, עכ"ל. [וכ"מ בגמ' שם הנ"ל: חד אמר כו' וחד אמר טעמא כו' דנפק"מ בכה"ג כנ"ל אם המהדרין מן המהדרין יש להם לעשות נר לכל אחד ואחד. ולפי המסקנא דב' זקנים פסקינן כמ"ד לב"ה דמעלין בקדש ואין מורידין. [וז"ל הבה"ל ד"ה וי"א דכל אחד מכני הבית כו': עיין בביאור

3 ז"ל החת"ס בחידושו לשבת כא ב: עיין בדרשת ראנ"ח פ' וישב דנפקא מיניה דהני זקנים לא חשו למספר הימים הנכנסים או היוצאים ואז המהדרים יכולים להיות ג"כ מהדרין מן המהדרים

שכ"א מדליק לעצמו, וראה מש"כ בזה הגרי"ז זצ"ל בחידושו להל' חנוכה, ומש"כ ע"ז בספר אבי עזרי בהל' חנוכה, וראה גם בספר משנה הלכות מדור התשובות ח"ז סי' פ"ה וסי' ז'.

פתילות אם כפה עליה כלי כל פתילה עולה בשביל נר אחד לא כפה עליה כלי אפילו לנר אחד אינו עולה לפי שהוא כמדורה. הג"ה ולכן יש ליזהר להעמיד הנרות (ז) נשורה נשוא ולא נעגול דהוי כמדורה (הג"מ נשם סמ"ק) ומותר להדליק נפמוטות שקורין לאמפ"א (ח) מאחר שכל נר מוצל הרבה מחצירו (ת"ה

ביאורי הגר"א

שאלו מדליקין נצית אצל ש"ע שהעתיק בס"ה לשון גמרא ומוס' כתב נשגיל שנים כלשון גמרא: (ז) בשורה בשורה. עמ"ל: (ח) מאחר שכל. שכן פירש בעל העיטור מלא קערה כו' במקורצות דוקא ואף להטור

ברכת אליהו

שיש לו שתי פיות עולה לו בשביל שנים. [והיינו לב' ב"א וכגון מב' ב"א הדורים בשני בתים שיש להם פתח חצר אחת — ד"א]. כלשון הגמ' שעולה לשני בני אדם, וכדברי התוס' הנ"ל שעולה לשני בתים שהיו מניחין על פתח החצר. [דכן עדיף לפרש כמ"ש בגמ' לשני בני אדם — ד"א. וע"ל סק"י]. (ז) עמ"א סק"ג שפי': ולא אחד נכנס ואחד יוצא (ד"מ מהרי"ל), עכ"ל.

(ח) [ז"ל הטור: ואם מילא קערה שמן והקיפה פתילות אם כפה עליה כלי כל פתילה עולה בשביל נר אחד לא כפה עליה כלי אפילו לנר אחד אינו עולה לפי שהיא כמדורה וכתב א"א הרא"ש ז"ל מסתברא שלא הרחיקם זה מזה עד כאצבע אבל אם הרחיקם זה מזה עד כאצבע שאינו נעשה כמדורה יצא ונראה לי דאפילו הרחיקם אין להתיר בלא כפיית כלי דמה גבול יש בהרחקה אם הפתילות גסות והלהב גדול אפילו יותר מכאצבע מתחברות ואם הם דקות אפילו בפחות מכאצבע סגי להכי קאמרינן כפיית כלי דהוא מלתא דפסיקא, עכ"ל. ומ"ש המחבר „מאחר שכל נר מובדל הרבה מחבירו“, הוא משום שכן פירש בעל העיטור — הובא בר"ן בשבת כג ב — מש"ש בגמ' „מילא קערה שמן וכו“, דבמקורבות דוקא וכפירושו של הרא"ש הנ"ל. ואף להטור הנ"ל שחולק עליו וס"ל דאפילו הרחיקם אין להתיר, כאן — בפמוטות — מודה הטור דמהני הרחקה, כיון שמובדלת במחיצה. ועיין בתה"ד [שו"ת סי' ק"ה שכתב כן, וז"ל: שאלה פמוטות של נחושת העשוין קנים קנים יוצאין סביבות בעיגול שרי להדליק בהן בחנוכה או לא תשובה יראה דשרי ולא דמי כלל לקערה שהקיפה פתילות היכא דלא כפה קערה על פיה דאמרינן עשאה כמדורה ואפילו לאחד אינו עולה דהכא שהקנים מובדלים במחיצה אלא שפתוחין למעלה לא חשיב כמדורה כה"ג וכ"ש לדעת בעל העיטור באורח חיים דמתיר אפילו בקערה אם הרחיקו זה מזה שתי אצבעות משום דמנכרא מילתא והקנים בפמוטות מרוחקים טפי משתי אצבעות ותו דאמרינן התם פ' כמה מדליקין דאדם חשוב לאו דרך להשתמש באור המדורה כדפירש"י שם ואי פמוטות חשיב כמדורה הא אין לך אדם חשוב האידנא שאינו משתמש לשבת לאור הפמוטות, עכ"ל. ובפנינו ברא"ש המוזכר בטור כת' שהמרחק הוא אצבע, וראה כאן בב"ח, בפמ"ג, ובשער הציון סק"א, והם ביארו שדעת

שיש לה שני פיות עולה לב' בני אדם. ופירש"י: שהנרות שלהם של חרס הן ומכוסין ועושים לו נקב בצדי כסויו להכניס לו הפתילה והוא הפה ולמעלה בכיסויו יש נקב קטן וגם חלל יש למעלה מן הכסוי וממלאו שמן והוא נכנס דרך הנקב מעט מעט אם יש בו שני נקבים משני צדין עולה לשני בני אדם למהדרין העושים נר לכל אחד ואחד. וז"ל הטור: נר שיש לו ב' פיות עולה בשביל שנים כגון מליל א' ואילך. ומ"ש הטור „מליל א' ואילך“ היינו מליל ב' ואילך, כמ"ש הב"י: וזהו שכתב כגון מליל ראשון ואילך כלומר דאילו בליל ראשון לא משכחת לדין שיצטרך לעלות במקום שנים. והטור שכתב לב' נרות מליל ב' ואילך אזיל לפי דרכו שכתב כדעת התוס' המובאת בס"ב. שהמחבר פסק שם: ואפילו אם רבים בני הבית לא ידליקו יותר. וכת' שם בסק"ג שזו דעת תוס' שהמהדרין מן המהדרין אינם יכולים לעשות כמהדרין ומדליקין רק נר אחד איש וביתו. ולכן הטור לא פירש כפירש"י דדברי רב הונא — נר שיש לו שני פיות — קאי למהדרין אחר שאנו עושין כמהדרין מן המהדרין, והעדיף הטור לפרש דברי הגמ' דקאי על מהדרין מן המהדרין, כמו שאנו נוהגין וקאי מליל ב' ואילך. וגם הטור לא פי' כפי' תוס' לפי שאנו מדליקין בבית. [והיינו שהטור גם לא פי' כתוס' שם כפי' ב ד"ה מצוה, שכתבו — על מש"ש: מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ — ומיירי דליכא חצר אלא בית עומד סמוך לרה"ר אבל אם יש חצר לפני הבית מצוה להניח על פתח חצר דאמר לקמן חצר שיש לה ב' פתחים צריכה ב' נרות ואמר' נמי נר שיש לה שני פיות עולה לשני בני אדם משמע לשני בתים ואם היו מניחין על פתח בתיים היה לזה מימין ולזה משמאל אבל אי מניחים על פתח החצר אתי שפיר. והטור לא רצה לפרש כפי' תוס', דלדבריהם קאי אשני בתים. והטור רצה לפרש כמנהגנו בזמן הזה שאנו מדליקין בבית כפנים וכמ"ש הטור בס' תרע"ב. ובכה"ג לא שייך דין זה לב' בתים, שכל אחד צריך להדליק בביתו. ואף אם ידליקו על פתחי בתיים בחוץ אכתי יהי' לאחד מימין ולשני משמאל כמ"ש התוס' הנ"ל. לכן מפרש הטור לענין שעולה לתוספת נרות]. אבל השו"ע שהעתיק בס"ה לשון גמ', וכת' : נר חנוכה מניחו על פתח הסמוך לרה"ר מבחוץ וכו'. וגם כתב בס"ב כתוס' שאם רבים בני הבית לא ידליקו יותר. לכן כתב כאן: נר

תואמים לדברי הראנ"ח, וכן העלה הפרי חדש והברכי יוסף אות א'. אולם דעת הריטב"א (הוצ' רייכמן) שם שלטעם שפוחת והולך כפרי החג ושמסויף והולך משום מעלין בקדש לא יהא היכר שמשום כך הוא פוחת או מוסיף, אלא יאמרו הרואים שבני הבית נתמעטו או נתרכו. וכע"ז נראה מדברי המאירי שם, וראה בענין זה באנצקלופ"ת ערך חנוכה כרך ט"ז עמ' רנ"ג-רנ"ה ובציונים שם 201,208,220.

אע"ג דליכא היכירא השתא מספר הימים וכמ"ש תוס' ד"ה והמהדרים וכו'. ובהא פליגי הני לישנא אי לחוש לדברי תוס' או לא וכפסק רמב"ם וכמנהגנו שהמהדרים בעצמם המה ג"כ מהדרים מן המהדרים וכטעם זקנים. ונ"ל לב"ש עשו עיק' ממפלת השונאים ע"כ פוחת והולך כשבעים פרי החג שהמה ע' אומות ולב"ה קבעו נגד עלייתן של ישראל ע"כ מעלין בקודש, עכ"ל. ודברי רבנו כאן

באר הגולה

- ו זרימא שם כ"א
וכפי' המוס' שם.
ז שם זרימא.
ה מימלא דרנא שם.
ט טור נשם מהר"ם.
מרוטנבורג.
י מימלא דרנ' שם.

סימן ק"ה) ויהיו כשעושים נרות אפילו נשעיה שאין לדנקן צימד ולהדליקן דהוי כמדורה (פסקי מהר"ם ס"ה) (ט)
אפילו ננרות של שנת וי"ט ויהיו שלא לעשות כן (אור זרוע): ה ו נר חנוכה מניחו על פתח (י) הסמוך
לרשות הרבים מבחוץ אם הבית פתוח לר"ה מניחו על פתחו ואם יש חצר לפני הבית מניחו
על פתח החצר ו ואם היה דר בעלייה שאין לו פתח פתוח לר"ה מניחו בחלון הסמוך לר"ה
ובשעת הסכנה שאינו רשאי לקיים המצות מניחו על שלחנו ודיו חוצריך נר אחד להשתמש
לאורו ואם יש מדורה אין צריך נר אחר ואם הוא אדם חשוב שאין דרכו להשתמש לאור
המדורה צריך נר אחר: ו ט (יא) מניחו למעלה מג' טפחים (יב) ומצוה להניחו למטה מי'

ביאורי הגר"א

שחולק עליו כאן מודה כיון שמוצלות נמסירה וע' מה"ד: (ט) אפילו בנרות של עמ"ס: (יא) מניחו למעלה. מרדכי: (יב) ומצוה (י) הסמוך לר"ה. כפי' מוס' שם שהכריחו מהא דס"ג וכנר נזהר רש"י מזה כנ"ל בסק"ו. שרש"י שם כג ב ד"ה שתי פיות פי': אם יש בו שני נקבים משני צדדין עולה לשני בני אדם למהדרין העושין נר לכל אחד ואחד. ועוד הכריחו התוס' מהא דס"ח. [שנפסק שם: חצר שיש לה שני פתחים משני רוחות צריך להדליק בשתייהם. וזה עפ"י מש"ש כג א. הרי דמצוה להניח על פתח החצר. וכתב הד"א: גם מזה נזהר רש"י ז"ל ומפרש שיש לבית ב' פתחים [לחצר]. (יא) מרדכי. [בבאה"ג סק"ט ציין: טור בשם מהר"ם מרוטנבורג. וכתב הב"י: כ"כ המרדכי בפרק כ"מ זה בשבת פ"ב סי' רס"ח, וז"ל: ומהר"ם ז"ל היה רגיל וכו' והיה מניח למעלה מג' טפחים ולמטה מי' טפחים. וכתב הב"י: וטעמא משום דכל למטה מג' כארעא סמיכתא דמי]. (יב) [איתא בשבת כא ב: תנן התם וכו' גמל שטעון פשתן והוא עובר ברה"ר ונכנסה פשתנו לתוך החנות ודלקה בנרו

ברכת אליהו

התה"ד דבעינן ב' אצבעות. ונראה שהתרומת הדשן והב"ח גרסו בטור — במקום הרא"ש — בעל העטור. וכוה אתי שפיר מ"ש התה"ד: וכ"ש לדעת בעל העיטור באו"ח]. (ט) עמ"א סק"ד.
(י) כפי' תוס' שם שהכריחו מהא דס"ג. [דאיתא בשבת כא ב: מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ. וכתבו בתוס' שם ד"ה מצוה: ומיירי דליכא חצר אלא בית סמוך לר"ה אבל אם יש חצר לפני הבית מצוה להניח על פתח ביתו. והתוס' הכריחו כן מהדין הנזכר בס"ג גבי נר שיש לו ב' פיות, וז"ל: ואמרינן נמי נר שיש לה שני פיות עולה לשני בני אדם משמע לשני בתים ואם היו מניחים על פתחי בתייהם היה לזה מימין ולזה משמאל אבל אם מניחים על פתח החצר אתי שפיר. והוסיף הד"א: והלא המהדרין מן המהדרין אינן עושין נר לכל אחד ואחד אלא ע"כ דמיירי לשני בני אדם בב' בתים].

וכבר נזהר רש"י מזה כנ"ל בסק"ו. שרש"י שם כג ב ד"ה שתי פיות פי': אם יש בו שני נקבים משני צדדין עולה לשני בני אדם למהדרין העושין נר לכל אחד ואחד. ועוד הכריחו התוס' מהא דס"ח. [שנפסק שם: חצר שיש לה שני פתחים משני רוחות צריך להדליק בשתייהם. וזה עפ"י מש"ש כג א. הרי דמצוה להניח על פתח החצר. וכתב הד"א: גם מזה נזהר רש"י ז"ל ומפרש שיש לבית ב' פתחים [לחצר]. (יא) מרדכי. [בבאה"ג סק"ט ציין: טור בשם מהר"ם מרוטנבורג. וכתב הב"י: כ"כ המרדכי בפרק כ"מ זה בשבת פ"ב סי' רס"ח, וז"ל: ומהר"ם ז"ל היה רגיל וכו' והיה מניח למעלה מג' טפחים ולמטה מי' טפחים. וכתב הב"י: וטעמא משום דכל למטה מג' כארעא סמיכתא דמי]. (יב) [איתא בשבת כא ב: תנן התם וכו' גמל שטעון פשתן והוא עובר ברה"ר ונכנסה פשתנו לתוך החנות ודלקה בנרו

לבוש ואין לדבוק יחד אחר הדלקה או סמוכים זה לזה והבן, עכ"ל. ובכה"ל ד"ה אפי' בנרות של שבת כתב: מלשון זה משמע דאף בשבת וי"ט יש ליזהר שלא לעשות כן ואינו כן דבשבת וי"ט מצוה לעשות כרוכים כדלעיל בס"ג וכו' וקשה כן כמ"א ועיין בסוף דבריו דלפי מאי דמסיק בשם רש"ל דאסור בעניינו אפילו נרות כרוכין ממילא אין שום ביאור לדברי רמ"א במה שמסיק דאפילו בנרות של שבת וי"ט יש ליזהר ועיין בפמ"ג שגם הוא נדחק מאד בדברי רמ"א ולענ"ד נראה דחסר כאן פרט אחד הנזכר באור זרוע דהיינו כשמדבקין אותן אחר הדלקתן עד שעי"ז מתחממות ונופלות וזה באמת אסור בין בחנוכה ובין בשבת וי"ט וז"ל ד"מ כשמדליקין נר שבת או חנוכה או יו"ט ודובקין הנרות סמוכין זה לזה עד שהן מתחממות זו מזו ונוטף השעוה גם נכפלות ונופלות לא קיימו המצוה אור זרוע עכ"ל ולאות שהאמת כדברי שציין ברמ"א אור זרוע והלא דין הראשון לא נזכר כלל באור זרוע אלא דין זה, עכ"ל. ובדפוסים השו"ע — על מ"ש הרמ"א ויהיו וכו' — צויין: פסקי מהר"ם ס"ה. ועל סיום דברי הרמ"א — אפילו בנרות של שבת וי"ט ויהיו שלא לעשות כן — צויין: אור זרוע. ומ"ש בביאור הלכה „והלא דין הראשון לא נזכר כלל באור זרוע אלא דין זה“, אין כונתו שכאור זרוע לא נזכר הדין הראשון שברמ"א „ויהיו וכו'“, שהרי באמת על דין זה לא צויין „או"ז“, „ו"א"ו"ז" צויין רק על סוף דברי הרמ"א: אפילו וכו'. אלא כונתו שלפני לשון סוף דברי הרמ"א שבפנינו, מ' שמ"ש „אפילו בנרות של שבת וי"ט ויהיו שלא לעשות כן“, היינו שלא לעשות כרוכין ודין זה ליתא באו"ז. ומ"ש הביאור הלכה „דין הראשון“, כונתו לדין מדורה שהוזכר קודם לענין חנוכה, ובכה"ג מותר בשל שבת וכו"ל. ולפיכך כתב הביאור הלכה דחסר כאן פרט אחד הנזכר באו"ז דהיינו כשמדבקין וכו'.

4 כתב המ"א: ז"ל ד"מ כשמדליקין נר שבת או חנוכה או יו"ט ודובקין הנרות סמוכין זה לזה עד שהן מתחממות זו מזו ונוטף השעוה משום החממות גם נכפלות ונופלות לא קיימו מצוה (א"י) עכ"ל משמע דנרות כרוכים יחד מותר לעשות דהא בשבת וי"ט מצוה לעשות כרוכים כמ"ש סי' רס"ג ובמהרי"ו כתב וז"ל בערפורט לוקחין ד' או ה' נרות חנוכה ומדביקין אותן ביחד (פי' שקלועין כמו שרשרת) ומדליקין אותן לנר אחרת ואסרתי אותן דהוי כמדורה עכ"ל וא"כ אפשר דשני נרות שרי אבל בתשובת רש"ל משמע דאסור וכ"מ סי' רצ"ח סק"ב בסי' תל"ג ס"ב, עכ"ל המ"א. והמחצית השקל והפרי"ת נחלקו בפ"י המ"א אי דבוקים יחד שרי. המחצית השקל כתב: לאו דוקא קלועים הו"ה נדבקים יחד ממש דינו שוה לקלועים ולא בא למעט כי אם שלא נפרש ומדביקים כו' כמ"ש לעיל בשם א"י שמדביקים אותן סמוכים זה לזה אבל דבוקים יחד ממש והיו לאחדים דינו כקלועים „ואסרתי“ משמע דגם כרוכים אסורים ולא כדמשמע מא"י לעיל דמותר ואע"ג דבשבת וי"ט מצוה בכרוכים ע"כ צריך לחלק לענין כרוכים בין שבת וחנוכה, עכ"ל. והפמ"ג כתב: וע"כ הפ"י כאן לדבוק יחד היינו סמוך כ"כ אבל קלועים ודבוקים מתחלה מותר ובאמת במהרי"ו אסור בנר חנוכה ובמהרי"ו י"ל דדוקא ד' או ה' נרות דאז בשבת נמי י"ל אסור דוקא ב' נרות שרי בשבת ולא הוה כמדורה והו"ה נר חנוכה ב' שרי אבל ברצ"ב ותצ"ג משמע נרות הוה אבוקה ואסור כאן וא"כ דברי הרב בהג"ה צ"ע קצת ועפר"ת תמה אבוקה לנ"ח שרי יע"ש וא"כ י"ל ודאי ב' נרות דבוקים ממש שרי דהוה אבוקה אבל רחוקים קצת והלהב מתערב גרע דהוה כמדורה ומ"ש הרב שאין לדבוקן ביחד ולהדליקן כלומר לדבוקן סמוכים זה לזה ולהיות דולקים כך הוא דאסור הא דבוקים זה בזה כעין קלועים שרי כמו בנר שבת ועיין

באר הגולה

טפחים (יג) ואם הניחו למעלה מעשר' טפחים יצא כ אבל אם מניחו למעלה מעשרים אמה

כ מילא (דנ)

[דרכ"ס שם כ"ב]

ביאורי הגר"א

1234567

הרשב"א ור"א ש"פ ופ"ל דלא כרי"ף ורמז"ס שהשמיטו: (יג) ואם הניחו. כן מוכח ממ"ש בסמוך חנל כו':

ברכת אליהו

למטה]. דלא כרי"ף ורמב"ם שהשמיטו דין זה. [ומ' דלא ס"ל שצריך להניחה למטה מ'. וכתב הב"י: דס"ל דכיון דדחו בגמרא להא דרבינא לא קיי"ל כוותיה. וסיים הב"י: ומ"מ לענין מעשה נראה שצריך להניחה בתוך י' כיון דלהנך רבוותא מצותה בתוך י' ולרי"ף והרמב"ם מצותה בין בתוך י' בין למעלה מ' הלכך למעבד כמצותה אליבא דכ"ע עדיף דהיינו בתוך י' ואע"פ שהמרדכי כתב דעכשיו שהרגילו להניחה בפנים נראה דאין קפידא להניחה למעלה מ' (דלא [דמוכח] פירסום מחמת שרבינו (הטור) סתם דבריו משמע דלא שני ליה בין מניח מבפנים למניח מבחוץ וכן נהגו לעשות המדקדקים, עכ"ל. ועב"ח]*.

(יג) כן מוכח ממ"ש בסמוך: אבל אם מניחו למעלה מכ' אמה לא יצא. [ודין זה איתא בשבת כב א. ומוכח שלמטה מכ' אמה — אף למעלה מ' טפחים — יצא. ועיין מ"מ ה' מגילה וחנוכה פ"ד ה"ז].

לשון "כשרה" הו"ק בדעבד]. וגם באהל מועד שער מו"ק דרך י' נתיב ה' כ': הדליקה למטה מ' כשרה. וראה מש"ש בסביב לאהל. ובאלפסי זוטא להרמ"ע מפאנו שבת שם מ' שלמטה מ"ט פסולה. וזה ממש"ש בגמ' לענין למעלה מכ' אמה דפסולה כסוכה ומכור, והו"ה דלמטה מ"ט פסולה כסוכה וכמכור. ודברי האלפסי זוטא הנ"ל הובאו במחזיק ברכה בסימן זה.

ובריטב"א (רייכמן) בשבת שם ובמרדכי שם פ"ב ס' רס"ו ובתוס' רבנו פרץ בב"ק סב ב כתבו לדין שמדליקים בפנים אין קפידא להניחה למטה מ"ט, והריטב"א שם כתב: שכן ברה"י עד לרקיע רשות אחת היא. וכ' שכן נהגו העולם. ובפנים הבאנו מ"ש הב"י בשם המרדכי. וז"ל מרדכי שם פ"ב ס' רס"ו: ...וכן עכשיו שהרגילו להניחה בפנים נראה דאין קפידא להניחה למעלה מעשרה (דליכא) [דאיכא] פרסום. והמחצה"ש סק"ר הסביר: כיון דבלא"ה ליכא היכרא כי אם לבני בית והם יודעים שהודלק למצוה. ובא"ר סק"ר — אחרי הכיאו דברי וזמרדכי הנ"ל — כ': שוב ראיתי בסדר היום לא יגביה למעלה מכ' אמה. ולא למטה מ"ט. ומצותה מ' ולמעלה. עד י"ח טפחים שכן גובה של המנורה ה' י"ח ע"כ. אך תמהני דאף המרדכי לא כתב אלא שאין קפידא. וכן לרי"ף ורמב"ם אבל שיהא אסור למטה מ"ט לכאורה נגד הש"ס וכל הפוסקים, עכ"ל הא"ר.

ח"ל הראב"י"ה סימן תתמ"ג שהובא בהגמ"י הנ"ל: ...וקבלתי מן רבינו אבא מארי (ר' יוסף הלוי) ה"מ בימיהם וכו' אבל לדין שמניחים בפנים אפילו למעלה מעשרים אמה כשרה כדאמרין בסוכה אבל דפנות מגיעות לסכך אפילו למעלה מכ"א כשרה דהא שלטא בה עינא ובעיני נראה שיש לחלק למכין. ופירש ר"ת מצוה להניחם בתוך י'. ול"נ כיון שנדחה הדקדוק של רבינא ז"א אין קפידא בהכי, עכ"ל.

והטור הביא דברי ה"ר יואל הלוי הנ"ל, וכתב ע"ז: ונ"ל שאין הנידון דומה לראייה דהתם (בסוכה) בעינן שתשלוט עינו בגג וכיון שמחיצות מגיעות לגג על ידם ישלוט עינו בגג אבל הכא (בנ"ח) שצריך שישלוט עינו בנרות כיון שהוא למעלה מכ' דלא שלטא ביה עינא מאי נפקא מינה בגג שהוא עדיין למעלה ממנו כשבילול לא שלטא ביה עינא טפי, עכ"ל וסיים הטור: וה"ר מאיר מרוטנבורג ז"ל היה מדקדק להניחה למעלה מג"ט ולמטה מ'.

של חנוני והדליק את הבירה בעל הגמל חייב הניח חנוני את נרו מבחוץ חנוני חייב רבי יהודה אומר בנר חנוכה פטור אמר רבינא (משום דרבה) [משמיה דרבא] זאת אומרת (הא דקתני בנר חנוכה פטור — רש"י) נר חנוכה מצוה להניחה בתוך עשרה דאי ס"ד למעלה מעשרה לימא ליה היה לך להניח למעלה מגמל ורוכבו ודילמא אי מיטרחא ליה טובא אתי לאימנועי ממצוה. ופסק המחבר כראשונים שפוסקים כדברי רבינא משמיה דרבא שצריך להניחה למטה מ' [משום] דלא שבקינן פשיטותא דרבא משום דחייב בעלמא. כ"כ הרשב"א בחידושיו שם ור"א ש"ש בפ"ב ס"ה וש"פ. [וז"ל הרשב"א: ולענין פסק הלכה קיי"ל כרבינא דאמר משמיה דרבא דלא שבקינן מאי דאיפשיטא להו לרבא ורבינא ונקטינן מאי דאידיחי בגמ' בדרך דילמא בעלמא וכן פסק ר"ח ז"ל וכן פסק רבינו הרב ז"ל, עכ"ל. וברא"ש הוסיף: וגם איכא פרסום הנס טפי כשהיא למטה דדבר העשוי לאור אין דרך להניחה כ"כ

*4 בפנים מובא מ"ש הרא"ש דבפחות מ"ט איכא פרסום הנס טפי וכו'. ובחידושי הרשב"א שבת כא ב כתב טעם אחר, וז"ל: ותמיה לי אכתי בתוך י' מנ"ל לימא צריך להניחה למטה מגמל ורוכבו דהא גמל ורוכבו למעלה מ"ט הוי טובא וי"ל דקסבר דכיון דאפקת ליה מכ' אמה כסוכה וכמכור מוקמינן ליה לעשרה שהוא הכשר סוכה נמי שנתנו לו חכמים שיעור אחד ידוע מן השיעורין הקבועים בשאר המצות וכיון דמפקת ליה מעשרים שהוא למעלה הרבה מגמל ורוכבו אוקמוה עשרה. ודברי הרשב"א דמשוה נר חנוכה לסוכה צ"ב. שהרי בסוכה בעינן שתהי' גובה י"ט, ואילו בנר חנוכה בעינן למטה מ"ט. ואכן במאירי ב"ק סב ב כ': ויש מצריכים בגובה י"ט כדן סוכה. ונראה שאין כונת הרשב"א לדמות ממש נר חנוכה לסוכה, אלא הדמיון הוא רק בעיקרון שאין "שיעור" בין עשרים אמות ל"ט. ולכן "כיון דאפקת ליה מכ' אמה כסוכה וכמכור מוקמינן ליה לעשרה שהוא הכשר סוכה וכו'. והיינו שהשיעור לענין נר חנוכה הוא י"ט, אלא דבסוכה בעינן גובה י"ט, ונר חנוכה צריך להניחה בתוך י". וד"ל. ובריטב"א (רייכמן) שם כ' טעם אחר, וז"ל: ... דבתוך י' עדיף טפי מפני שקרובה לו דהוי איהו ונרו ברשות אחת לגמרי דכל תוך עשרה חשיב רשות כדאמרין בכל דוכתא דעד עשרה חשיב רה"י ואמרין נמי שלא ירדה שכינה למטה מעשרה וכו' עכ"ל. ועל מ"ש, "דעד י' חשיב רה"י" ראה הערת המהדיר שם. ונראה יותר שצ"ל: דעד י' חשיב רה"ר. וכ"כ באנצקלפ"ת ערך חנכה כרך ט"ז עמ' רצ"ז ציון 822.

ובפנים הבאנו שהרי"ף והרמב"ם השמיטו הדין שצריך להניחה למטה מ"ט, ושהב"י כתב: דס"ל דכיון דדחו בגמרא להא דרבינא לא קיי"ל כוותיה. וכ"כ המאירי שם בשם יש פוסקים שדברי רבינא נדחו ולא קיי"ל כוותיה. ובסה"ת ס' רכ"ט סוכה שאין הלכה כן. ובהגמ"י ה' מגילה וחנוכה פ"ד ה"ז אות ט' כ': ... ולראב"י"ה נראה שכיון שנדחה הדקדוק אין קפידא בהכי וכ"נ דעת רבינו המחבר שלא הזכירו וכן ר"י אלפס ע"כ. וכע"ז פ' במ"מ שם וסיים שכ"נ מהעיסור. והמאירי בשבת ובב"ק שם הביא דאדרבה הידור מצוה להגביהו למעלה מ"ט כדי להרבות פרסום. וזה להיפך ממ"ש הרא"ש המובא בפנים דלמטה מ"ט "איכא פרסום הנס טפי". ובמאמר אות ח' נוטה לומר שכ"ה דעת אר"ח (אות ג') וכלכו ס' מ"ד שכתבו שאם הדליקו למטה מ"ט כשרה, דמשמע דוקא בדעבד אבל לכתחילה לא". וע"ע מש"ש. [ובמק"א הארכנו אי

קטו אורח חיים, הלכות חנוכה תרעא

- לא יצא. הג"ה (יד) ואפילו לקח כן דלוק והניח למטה מכ' לא ילא (טו) דהלך עושה מצוה (נ"י בשם מוספות):
ז ל מצוה להניחו בטפה הסמוך לפתח מ משמאל כדי שתהא מזוזה מימין ונר חנוכה
משמאל נ (טז) ואם אין מזוזה בפתח מניחו מימין ו ואם הניחו בדלת עצמו יניחנו מחציו של
ג טור בשם אבי העזרי והנהו מדלי בשם רבי יקיר. ס שם בשם סמ"ק והמרדכי שם.

ביאורי הגר"א

כ"ג א' עשית כו' ועומק' שם ד"ה מכנה כו' אלז נריש
סוכה סד"ה דאורייתא כ' ואפילו למ"ד כו' ולזה כיוונו ג"כ
במוס' דשנת ול"ד לעשית כו' שהקשו וא"ת כו' דשם מונחם
במקומה: (טז) ואם אין. דלא אמרו משמאל אלא
משום מזוזה כנ"ל: (יז) ומיהו כו'. כ"מ נדנרי

ברכת אליהו

חנוכה. הרי דס"ל להתוס' בעשית שהדלקה מע"ש לשם
חנוכה. אז יש חילוק דאם הדלקה עושה מצוה צריך לכבות
ולהדליק ואם הנחה עושה מצוה א"צ לכבות וא"כ כשכת'
התוס' גבי גבוה למעלה מעשרים דצריך לכבות כדמוכח לקמן
היינו ג"כ כיון דפשוטין שם דהדלקה עושה מצוה כן ס"ד
דהב"י — ד"א. אבל בריש סוכה ב א סד"ה דאורייתא כתבו
התוס': ובפרק ב"מ (שבת כב א) דאמרינן נר חנוכה שהניחה
למעלה מעשרים אמה פסולה כסוכה וכמבוי אגב דתנן כסוכה
נקט נמי גבי נר חנוכה פסולה אי נמי אי הוה תני ימעט הוה
משמע כמות שהיתה מדלקת ישפילנה וזה אינו למ"ד הדלקה
עושה מצוה ואפי' למ"ד הנחה עושה מצוה חיישינן דהרואה
אומר לצרכו הוא מדליקה כדאמרינן גבי הדליקה בפנים
והניחה בחוץ. וכ"כ התוס' בעירובין ב א ד"ה סוכה וכו' הנ"ל
בספיק' ד: והא דאמרינן בפרק במה מדליקין (שבת כב א) נר
חנוכה שהניחה למעלה מעשרים אמה פסולה כסוכה וכמבוי
ואע"ג דנר חנוכה הוי דרבנן נקט פסולה אגב סוכה דבתריה
א"נ התם לא מצי למיתני ימעט דהוה משמע כמו שהיא דולקת
ימעט וזה אינו דאפילו למ"ד הנחה עושה מצוה צריך לכבותה
ולהדליקה שלא יאמר הרואה לצרכו הוא דאדלקה כדאמרינן
התם גבי הדליקה מבפנים והניחה מבחוץ. ולזה כיוונו ג"כ
בתוס' דשבת הנ"ל במ"ש: כדמוכח לקמן. ר"ל למש"ש כב ב
בגמ': הדליקה בפנים והוציאה לא עשה כלום אי אמרת
בשלמא הדלקה עושה מצוה הדלקה במקומו בעינן משום הכי
לא עשה כלום אלא אי אמרת הנחה עושה מצוה. אמאי לא
עשה ולא כלום התם נמי הרואה הוא אומר לצרכו הוא
דאדלקה. וזו כונת התוס' שגם כשהדליק למעלה מעשרים
הרואה אומר לצרכו הדליק. ול"ד לעשית שהיתה דולקת
והולכת כל היום כולו למוצ"ש מכבה ומדליקה. שהקשו
התוס': וא"ת אמאי מכבה וחוזר ומדליק בהגבהה סגי כיון
דהנחה עושה מצוה דאטו מי גרע דלוקה ועומדת מהדליקה
חש"י. דשם בעשית מונחת במקומה והודלק במקומה הראוי
לה ולשם חנוכה לפיכך א"צ לכבות. [משא"כ במדליק למעלה
מכ' אמה שלא במקום הראוי לה, יש לחוש שהרואה אומר
לצרכו הוא דאדלקה. לפיכך צריך לכבות אף למ"ד הנחה
עושה מצוה. ועד"א.]

(טז) דלא אמרו שיניחנה מצד שמאל אלא משום מזוזה,
כנ"ל: כדי שתהא מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל (והיי'
מסובב במצות — מ"ב סקל"ג). [אבל כשאין מזוזה עדיף

(יד) ואפילו לקחה. להכי ל"ק ימעט כמ"ש בעירובין
ז' א' מצוה דרבנן כו' משום דמעט משמע נעודה דלוקה
כו' וע"ש: (טו) דהדלקה כו'. כן העמיק נצ"י
בשם תוס'. וליחא בתוס' שלנו אלא דלכאורה משמע כן
ממ"ש בתוס' כ"ז א' סד"ה נ"ה כדמוכח לקמן ור"ל כמ"ש
(יד) דלהכי קאמר בשבת כב א: נר של חנוכה שהניחה
למעלה מכ' אמה פסולה כסוכה וכמבוי. ולא קאמר ימעט
כמ"ש בעירובין ב א במשנה: מבוי שהוא גבוה למעלה
מעשרים אמה ימעט. כיון שהוא דרבנן, וכמש"ש בגמ': מאי
שנא גבי סוכה דתני פסולה וגבי מבוי תני תקנתא (דתני ימעט
ולא תנא פסול — רש"י) סוכה דאורייתא תני פסולה מבוי
דרבנן תני תקנתא (דכל עיקריה דרבנן הוא לא שייך למימר
כיה לשון פסולות שהרי כאן התחילו להרואותך עסקי מבוי
ותורתיו ומאי פסול שייך למימר אכתי לא הודיעוך רבנן
שיעוריה בהכי דליתני אם לא עשה כן פסול — רש"י). ולפי"ז
גם בחנוכה — דהוי דרבנן — הול"ל ימעט. ולהכי ל"ק
ימעט. משום דימעט משמע בעודה דלוקה כו'. וע"ש [בתוס'
בעירובין ד"ה סוכה שכתבו: והא דאמרינן בפ' במה מדליקין
(שבת כב א) נר חנוכה שהניחה למעלה מעשרים אמה פסולה
כסוכה וכמבוי ואע"ג דנר חנוכה הוי דרבנן נקט פסולה אגב
סוכה דבתריה א"נ התם לא מצי למיתני ימעט דהוה משמע
כמו שהיא דולקת ימעט וזה אינו דאפי' למ"ד הנחה עושה
מצוה צריך לכבותה ולהדליקה שלא יאמר הרואה לצרכו הוא
דאדלקה כדאמרינן התם גבי הדליקה מבפנים והניחה מבחוץ.
וכ"כ התוס' בשבת כב א ד"ה נר חנוכה ובסוכה ב א ד"ה
דאורייתא כמ"ש בסקט". ומוכח מדברי התוס', ד"ימעט
משמע בעודה דלוקה"].

(טו) כן העתיק בב"י בשם התוס'. וז"ל הב"י: וכתבו התוס'
שאם הניחה למעלה מכ' אמה ומיעטה והניחה כמו שהיא
דולקת לא עשה כלום דהדלקה עושה מצוה אלא יכבנה
וימעטנה ויחזור וידליקנה. עכ"ל. והטעם דהדלקה עושה
מצוה ליתא בתוס' שלנו. אלא דלכאורה משמע כן ממ"ש
בתוס' בשבת כב א סוף ד"ה נר חנוכה: ולהניחה כמו שהיא
דולקת אי אפשר כדמוכח לקמן. והבין הב"י דמ"ש התוס'
„כדמוכח לקמן". ר"ל כמש"ש כג א: עשית שהיתה דולקת
והולכת כל היום כולו למוצ"ש מכבה ומדליקה אי אמרת
בשלמא הדלקה עושה מצוה שפיר אלא אי אמרת הנחה עושה
מצוה האי מכבה ומדליקה מכבה ומגביהה ומניחה ומדליקה
מיבעי ליה וכו'. ועיין תוס' שם ד"ה מכבה כו', שכתבו: וא"ת
אמאי מכבה וחוזר ומדליק בהגבהה סגי כיון דהנחה עושה
מצוה דאטו מי גרע דלוקה ועומדת מהדליקה חש"י וי"ל
דמיירי שהדליקה מתחלתה לצורך שבת ולכן גרע מהדליקה
חש"י דהתם שמדליקה בעתה ניכר הדבר שהוא מדליקה לשם

באר הגולה

ע.ט.
* (נ"ל שצריך להיות
או כנחת המנוחה וכן
הוא במ"ה ודו"ק).

בנייה לצד שומאל. הג"ה (יז) ומיהו בזמן הזה שסלנו מדליקין צפנים ואין היכר לפני ר"ה כלל אין לחוש כל קר
אם אין מדליקין בטפח הסמוך לפתח (יח) ומ"מ המנהג להדליק בטפח הסמוך לפתח כמו בימיהם ואין לשנות אל"כ
רבים בני הבית שעדיף יותר להדליק כל אחד במקום מיוחד מלעצב הנרות צידד ואין היכר כמה נרות מדליקין (יט) ומכל
מקום יזהרו שלא להדליק במקום שמדליקין הנרות כל השנה כי אז לא יהיה היכר כלל ואף כי אין היכר רק לפני הבית
מכל מקום היכר קצת מיהא נעיל ע ובבית הכנסת מניחו (כ) בכותל דרוך (*או צדדוס המנוחה ומסדן

ביאורי הגר"א

כרני מחזירו וכן ס"ל לרש"י כמ"ש ברפ"צ דשנת וצפי'
החורה אצל הרמז"ס פסק כרני בשלחן וכר"א ב"ש צמורה
וכ"ד הסמ"ג וטעמו דק"ל כר' מחזירו וכן סתם דמחזי'
דמנחות שם כרני כמ"ש חס"ד שם ז"ו א' ד"ה כל ז"ת צ'
ד"ה מזרח כו' וכ"פ הרמז"ס שם כהמחזי' והעתיקה
הרמז"ס שם הלכה ח' אצל צמורה פסק כר"א שם משום
דסוגיא דמגילה כ"א צ' כוומיה אצל הר"א שם השיג
עליו וכ' דהא מחזי' דחמיד כר' וכ"כ מוספות צמנחות

מהר"מ"פ הג"ל צ"צ: (יח) ומ"מ המנהג כו'.
וכ"כ מהר"ל ותה"ד וכ"כ המרדכי והטור אלא שאין ראיה
מהמרדכי והטור לפי שבימיהם היו מדליקין צמנחות
כמ"ש בטור צ"צ. ד"מ. ח"ש אל"כ כו' וכן
צ"צ: (יט) ומ"מ יזהרו. צמנחות שם ונשעת
הסכנה כו' (ו) צריך כו' וערש"י ד"ה צריך כו':
(כ) בכותל דרום. זכר למנוחה וג"כ משום סידור
כמ"ש צה"ה ומסדן כו'. וכתב צה"ד משום דק"ל הלכה

ברכת אליהו

נר אחר ג"כ לא יניח על שולחנו רק בשעת הסכנה — ד"א.
(כ) זכר למנוחה שהיתה בצד דרום. וג"כ משום סידור שצריך
כמ"ש בהגה: ומסדן ממזרח למערב. והמנוחה היתה ארכה
לאורך הבית. דאיתא במנחות צח ב: ת"ר מזרח ומערב היו
מונחין (השולחנות ראשן אחד למזרח וראשן אחד למערב
דהיינו אורכו לאורכו של בית — רש"י) דברי רבי אלעזר
בר' שמעון אומר צפון ודרום מ"ט דרבי גמר ממנוחה מה
מנוחה מזרח ומערב (השלשה קנים במזרח והשלשה במערב
— רש"י) אף הני נמי מזרח ומערב ומנוחה גופה מנלן דכתיב
בנר מערבי יערוך אותו [אהרן וגו'] לפני ה' (ויקרא כד, ג)
מכלל דכולהו לא לפני ה' ואי ס"ד צפון ודרום כולהו נמי
לפני ה' נינהו ור' אלעזר בר' שמעון מ"ט גמר מארון מה ארון
צפון ודרום אף הני נמי צפון ודרום וכו' ור' אלעזר בר' שמעון
ליגמר ממנוחה אמר לך מנוחה גופה צפון הוה מנחה (אלא)
הכתיב יערוך אותו אהרן ובניו דמצדד להו אצדודי (לעולם
צפון ודרום מנחי ואפי' הכי ליכא אלא חד כלפי מערב והיינו
אמצעי שפי הפתילה כלפי מערב ושאר הפתילות מצודדות
פיהן כלפי האמצעי שג' של צד צפון מצודדות כלפי דרום וג'
של צד דרום מצודדות כלפי צפון — רש"י). הרי דלרבי
המנוחה היתה מונחת ממזרח למערב, ולר' אלעזר בר' שמעון
מצפון לדרום. וכתב בתה"ד שהלכה כרבי, משום דקיי"ל
הלכה כרבי מחזירו. וז"ל התה"ד בתש"ו ק"ד: שאלה הנרות
של חנוכה של בית הכנסת האין מסדרין אותן בין מזרח
למערב או בין צפון לדרום. תשובה יראה דהך מילתא תליא
בפלוגתא דתנאי והגאונים נמי מחולקים בהיא פלוגתא
במנחות פ' שתי הלחם פליגי בה רבי ורבי אלעזר (בן) [בר']
שמעון במנוחה שבמקדש רבי סבר ממזרח למערב היו מונחין
ר' אלעזר בר' שמעון סבר מצפון לדרום היו מונחים והיה
נראה דהלכה כרבי מחזירו וכר' עכ"ל. וכן ס"ל לרש"י כמ"ש
ברפ"ב דשבת כ"א: מחזין לפרוכת העדות יערוך (ויקרא כד, ג)
מאי עדות אמר ר' ז' נר מערבי שנותן בה שמן כמדת
חברותיה וממנה היה מדליק ובה היה מסיים. ופירש"י בד"ה
ובה היה מסיים: הטבת הנרות שדלק כל היום ואינו מטיבו עד

שיהי' מצות נר חנוכה מימין דהרי רב ס"ל דאפי' בדאיכא
מזוזה תהיה נר חנוכה מימין — ד"א. והטעם כמ"ש בהגה"מ
הל' חנוכה פ"ד ה"ז אות ח' ועוד פוסקים ד"מין עדיפא
לכבוד מצוה. והב"ח כתב: ועוד אפשר דכיון דצריך להדליק
בפתח לפרסומי ניסא במקום שנכנסין ויוצאין וכל פינות
שאדם פונה אינו אלא לימין הילכך צריך להדליק בימין ששם
הכל פונים ונזכר לנס מיד כשרואה הנרות דולקות].
(יז) כ"מ בדברי מהר"א מפראג הג"ל בס"ב וכמ"ש
בסק"ה. וז"ל הר"מ סק"א: וכתב מהר"א מפראג וכו' ועוד
דמאחר שמדליקין בפנים כל אחד יכול להדליק במקום מיוחד
ולא בעי להדליק כולן בטפח הסמוך לפתח וכו'.
(יח) וכ"כ מהר"ל בהל' חנוכה והובא בד"מ סק"ד ותה"ד
בתש"ו סימן ק"ו. וכ"כ המרדכי בשבת סי' רס"ו והטור. אלא
שאין ראיה מהמרדכי והטור לפי שבימיהם היו מדליקין בפתח
הבית והיו היכר לבני החצר. וכמ"ש בטור בס"ס תרע"ב. כ"כ
הר"מ סק"ד, ט'. וז"ל בסק"ט: נראה דבימי רבינו בעל הטור
היה כן המנהג להדליק בפתח הבית ולכן כתב דאיכא היכרא
וכן כתב בתא"ו נ"ט ח"א ז"ל ועתה נהגו להדליק מבפנים
לפתח הסמוך לרה"ר ויש נוהגים להדליק מבפנים לפתח
הסמוך לחצר משום דשכיחי גנבים ועוד דאין רגילין לקבוע
מזוזה בפתח הפתוח לרה"ר משום ע"ג שיטלו אותה. וזהו
שכתב הרמ"א: אא"כ רבים בני הבית. דבכה"ג. עדיף יותר
להדליק כל אחד במקום מיוחד, כדי שיצאו גם יד"ח
המהדרין, וכן"ל בס"ב [ברמ"א, וא"צ להדליק בטפח הסמוך
לפתח, כיון דבלא"ה אנחנו מדליקין בפנים ממש ובה אפשר
גם להטור והמרדכי א"צ שיהי' טפח הסמוך לפתח כנ"ל] —
לשון הד"א.

(יט) בגמ' בשבת כא ב: נר חנוכה מצוה להניחה על פתח
ביתו מבחוץ אם היה דר בעלייה מניחה בחלון הסמוכה
לרה"ר ובשעת הסכנה מניחה על שולחנו ודיו אמר רבא צריך
נר אחרת להשתמש לאורה. וערש"י ד"ה צריך נר אחרת,
שכתב: דאי לא לא הוי היכר. נהרי אף דמדליק בפנים על
שולחנו צריך שיהיה היכר לבני הבית גופא ואף כשמדליק

ממזרח למערב) (ת"ה ס"י ק"ד ז"י) (כא) ומדליקין פ ומברכין (נצית הכנסת) משום פרסומי ניסא. הג"ה באר הגולה פ כמו שמנצחין על הלל דר"ח אע"פ שאינו אלא מנהג.

ברכת אליהו

אבל במנורה פסק כר' אלעזר בר' שמעון משום דסוגיא דמגילה כא ב כוותיה. [דאיתא שם: אמצעי שקרא ארבעה משובח דתניא אל מול פני המנורה יאירו מלמד שמצדד פניהם כלפי נר מערבי ונר מערבי כלפי שכניה וכו'. וברש"י שם ד"ה נר מערבי כתב: הוא נר אמצעי למ"ד נרות צפון ודרום מונחין היו אמצעי משוך קימעא כלפי מערב חוץ משאר נרות דלמ"ד מערב ומזרח מונחין לא משום דהוי מערבי השני כלפי מזרח הכי איתא במנחות. הרי דסתמא דגמ' נקטה כר' אלעזר בר' שמעון]. והעתיקה הרמב"ם שם הל' ח': ששת הנרות הקבועים בששת הקנים היוצאים מן המנורה כולן פניהם לנר האמצעי שעל קני המנורה וזה הנר האמצעי פניו כנגד קדש הקדשים והוא הנקרא נר מערבי. אבל הראב"ד שם בהי"ב השיג עליו וכת' דהא מתני' דתמיד כרבי. [וז"ל הראב"ד: זהו מחלוקת התנאים וסדר התמיד אינו כן שהרי שנינו מצא שתי נרות מזרחיות דולקים וזהו לענין מזרח ומערב מונחים. וראה הערה 5]. וכ"כ תוס' במנחות צח ב ד"ה מדכתיב כו', וז"ל: נר שני של שתי מזרחיות קרי נר מערבי כדפרישית בפרק כל קרבנות ומתניתין דתמיד (פ"ג מ"ט) דמצא שתי מזרחיות דולקות כרבי דאמר מזרח ומערב מונחין דלמ"ד צפון ודרום מונחין אין שייך מזרחיות, עכ"ל. הרי דפוסקים כרבי עפ"י המשנה דתמיד. אבל הרמב"ם גם כזה פליג, וכפ"י שם כתב דלא קיי"ל כהך מתני'. [וראה הערה 5].

(כא) ראייה מהלל בלילי פסחים שנתקן על הכוס, ואפ"ה אומרים אותו בבית הכנסת משום פרסומי ניסא. [וכנ"ל בסימן תפ"ז ס"ד. ועמש"ש בסקי"ב]. וכמ"ש בירושלמי בענין ברכה הסמוכה לחברתה והרי אשר גאלנו שניא שאם שמעה בבית הכנסת יצא. [דאיתא בירושלמי פ"א דברכות ה"ה: אלו ברכות שפותחין בהן בברוך כל הברכות פותחין בהן בברוך ואם היתה ברכה סמוכה לחברתה כגון ק"ש ותפילה אין

הערב ומשנה זו בתור"כ שנויה וס"ל דמזרח ומערב מונחין וכו'. וכ"כ רש"י בפ"י התורה במדבר ח, ב: שלשת המזרחיים פונים למול האמצעי הפתילות שבהן וכן שלשה המערביים ראשי הפתילות למול האמצעי. הרי דס"ל דהנרות היו מונחים ממזרח למערב. אבל הרמב"ם פסק כרבי בשולחן דמונח ממזרח למערב, וכו'. אלעזר בר' שמעון במנורה דהנרות מונחים מצפון לדרום. וז"ל הרמב"ם בהל' בית הבחירה פ"ג הי"ב: השולחן היה ארכו שנים עשר טפח ורחבו ששה טפחים והיה מונח ארכו לאורך הבית ורוחבו לרוחב הבית וכן שאר כל הכלים שבמקדש אורכן לאורכו של בית ורחבן לרוחב הבית חוץ מן הארון שהיה אורכו לרוחב הבית וכן נרות המנורה כנגד רוחב הבית בין הצפון ובין הדרום. וכ"ד הסמ"ג מ"ע קס"ג. [ששם הזכיר רק את המ"ד מצפון לדרום היו מונחין. וגם כת' שם: לדברי האומר מצפון לדרום היו מונחין. ומ' דהכי ס"ל]. וטעמו — שפסק כרבי בשולחן — משום דקיי"ל בעירובין מו ב דהלכה כרבי מחבירו, וכן סתם דמתני' דמנחות צו א כרבי. דתנן: ... ושומטו ונותנו לארכו של שלחן כל הכלים שהיו במקדש ארכן לארכו של בית. וכמ"ש תוס' שם ד"ה כל: בגמ' תניא חוץ מארון שאורכו לרוחבו של בית ובשולחן ומנורה פליגי רבי ור' אלעזר בר' שמעון ומתני' כרבי דאמר מזרח ומערב מונחין. וכ"כ תוס' שם צח ב ד"ה מזרח ומערב מונחין. וז"ל: ומתני' דתנן אורכן לאורכו של בית כרבי. [וכתב הד"א שכוונת התוס' מדקתני במתניתין לאחר הדין דשולחן כל הכלים ארכן לאורך הבית משמע דקאי על השולחן שהזכיר מתחילה. וע"ע מש"ש].

וכן פסק הרמב"ם שם כהמתני'. [וכתב הד"א: ומ"ש בדברי רבינו והעתיקה הרמב"ם שם ה"ח קודם אבל במנורה ט"ס הוא וצ"ל אחר מ"ש מסוגיא דמגילה כ"א שם צ"ל והעתיקה כו' ה"ח].

בויקרא כד, ג ובהערה שם אות א'. ובפנים הבאנו דברי התוס' במנחות צח א ד"ה מזרח: ומתני' דתנן אורכן לאורכו של בית כרבי. והדמשק אליעזר האריך לבאר כוונת התוס'. ובתוך דבריו כתב שאין לומר שראיית התוס' — שמ"ש במשנה "כל הכלים וכו'" כולל גם שלחן — הוא מלשון "כל הכלים" דלכאורה מהא דכל הכלים אין ראייה דהלא לא חשיב במתני' ארון דלכו"ע צפון ודרום כמ"ש בברייתא וכמו"כ י"ל בשולחנות דלא מיירי בפלוגתא, עכ"ל. ואפשר לומר שבאמת ראיית התוס' היא מלשון המשנה "כל הכלים". דבשלמא אם זה לא כולל ארון, אבל כולל שלחן, אפ"ל שהמשנה נקטה לשון "כל" אע"ג שזה לא "כל" ממש [שהרי זה לא כולל ארון]. אפ"ה שייך לומר לשון "כל" — שבזה נכלל מנורה ושלחן. אבל אם נאמר שזה לא כולל גם שלחן, והרי זה לא כולל גם ארון — א"כ מאי לשון "כל", הא מיירי רק בכלי אחד דהיינו המנורה. ולכן מוכח ש"כל" כולל שלחן.

ועל עצם הראייה — של הד"א שכמו ש"כל הכלים" לא כולל ארון, כן י"ל שזה לא כולל גם שלחן — אפ"ל שאין ראייה מארון לשלחן. ד"ל דהמשנה מיירי בכלים של הקודש ולא של קודש הקדשים. ולכן אף דהמשנה לא מיירי בארון, שפיר קאמר לשון "כל" — דהיינו כל הכלים של הקודש. אבל אין לומר דהמשנה לא מיירי בשלחן שהי' בקודש, שא"כ לא היתה המשנה אומרת לשון

5 מ"ש רבנו "וכן פסק הרמב"ם שם כהמתני'" כוונתו לדברי הרמב"ם בה' בית הבחירה פ"ג הל' י"ב — המובאים בפנים, שכתחלה כתב "השלחן וכו'", וסיים: וכן שאר כל הכלים שבמקדש וכו'. ומ' שמפרש שמ"ש במשנה "כל הכלים וכו'" כולל גם את השולחן.

ובהמשך ס"ק זה הבאנו דברי הראב"ד על הרמב"ם שם. ומ"ש הראב"ד "שהרי שנינו מצא שתי נרות מזרחיות וכו'", כוונתו לדברי המשנה בתמיד פ"ג מ"ט. ורבנו סיים שהרמב"ם בפירושו למתני' שם "כת' דלא קיי"ל כהך מתני'". ובפירוש המשניות לרמב"ם שבפנינו בש"ס וילנא ליתא. אולם הכסף משנה הביא כן בשם הרמב"ם בפירוש המשנה. וזה לשון הכ"מ על השגת הראב"ד: ומשנה זו פ"ג דתמיד ומדקתני נרות מזרחיים משמע ודאי דאיתא כמ"ד מזרח ומערב היו מונחים דאילו למ"ד צפון ודרום לא שייך למיתני מזרחיים ולא מערביים אלא צפוניים או דרומיים ואין מזה השגה על רבינו שהוא סובר שמשנה זו כרבי ולא קיי"ל כוותיה וכ"כ רבינו בפירוש המשנה ואין להקשות דסתם מתני' דפרק שתי הלחם איתא כרבי דקתני כל הכלים שבמקדש ארכן לארכו של בית דההוא כללא לאו דוקא דהא ארון לכו"ע ארכו לרחבו של בית כמו שנתבאר ואדרכה יש להוכיח דאיתא כר"א בר' שמעון ותנא ושייר ארון ונרות דאי כרבי דלא שייר אלא ארון קשיא מאי שייר דהאי שייר, עכ"ל. וראה גם מ"ש בזה בתורה תמימה ריש פרשת בהעלותך וכן

(כב) ואין אדם יוצא בנרות של בית הכנסת וצריך לחזור ולהדליק ציציתו (ריב"ש סי' קי"א) ומהגין להדליק צצה"כ בין מנחה למערב ויש נוהגין להדליק בערב שבת קודם מנחה (כל זו ואבודרהם) (כג) ואם רוצים למהר להספיל לאחר שצריך הש"ס והדליק אחד מהן יוכל השמש להדליק הנשאים והשלים צבור יתפלל (מהרי"ל): ח צ חצר שיש לו שני פתחים משני רוחות צריך להדליק בשתייהן * מפני החשד ואם שני הפתחים ברוח אחד

צ מימרא דרז הונא
וכדמפרש רזא שס
ר"ג.

* (והא דאיתא לעיל בק"י ז' ס"ח דהיכא דיש לבה"כ שני פתחים דליכא חסד התם שאני דכיון דאי לא מצלי הו"ל פורק עול מלכות שמים לא אהו למחשדיה א"נ שאני הכא דאית ב"י הפסד ממון אחי למחשדיה טפי ב"י).

לחצרתה והרי אשר גאלנו שניא שאם שמעה צ"ה ילא :
(כב) ואין אדם. שאף חצר שיש לה שני פתחים
כו' ועוד שהרי אמרו נר איש וביטו : (כג) ואם
רוצים. עמ"ל מיומא פ"ג קרלו ומרק כו' ושם דוקא משום

ל"ם ב' מדכתיב כו' והרמז"ם בפירושו שם כחז דלא קי"ל כהך מתניתין: (כא) ומדליקין. ראי' מהלל כלילי פסחים שנחקן על הכוס ואומרין בנ"ה משום פרסומי ניסא כמ"ס בירושלמי בענין ברכה הסמוכה

— רש"י קבל את הדם וזרקו וכו'. ושם דוקא משום שהיה צריך למהר לקבל את הדם. וזהו שכתב הרמ"א: ואם רוצים למהר להתפלל לאחר שכירך הש"ץ וכו'. והיינו דדוקא כשרוצים למהר להתפלל הא לא"ה לא. נוכחו ביומא ש"מ, מרק אחר" משום שהכהן הגדול, "היה צריך למהר לקבל הדם". וכן מ"ש המ"א מהרש"ל, "שגם בביתו רשאי לעשות כן", היינו כשבעה"ב ממחר לדבר נחוץ כמ"ש הד"א והמ"ב בסקמ"ט]. ואף שלכאורה היה מקום לחלק בין הא דיומא להכא, שכאן הדלקת שאר הנרות אינן אלא מצוה בעלמא להידור, לפיכך שרי לגמור ע"י אחר אף כשאינו ממחר לדבר נחוץ. אולם זה אינו כי שם גם כן המירוק אינו מצד הדין אף מדרבנן. וכמו שאמרו בחולין פ"ב כט א"ב: דאמר רשב"ל מאחר ששנינו רובו של אחד כמוהו למה שנינו רוב אחד בעוף ורוב שנים בבהמה לפי ששנינו הביאו לו את התמיד קרצו ומירק אחר שחיטתו על ידו יכול לא מירק יהא פסול לכך שנינו רוב אחד בעוף ורוב שנים בבהמה אמר מר יכול לא מירק יהא פסול א"כ הויא ליה עבודה באחר ותניא כל עבודת יוהכ"פ אינן כשרות אלא בו ה"ק יכול יהא פסול מדרבנן דס"ד אמינא איכא פסול מדרבנן לכך שנינו רוב אחד בעוף ורוב שנים בבהמה ומאחר דאפילו פסולא דרבנן ליכא למה לי למרק מצוה למרק. [הרי דמירוק אינו אלא להדור מצוה ואפ"ה צריך דוקא שיהי' נחוץ ללכת לדבר מצוה — ד"א]. ועמ"א שם שסיים: ועיי' בחולין פ"ב. וכוונתו דשם כט הנ"ל מבואר שאף בלא מירק כשר וכנ"ל.

פותחין בהן בברוך התיב רבי ירמיה הרי גאולה. וכתבו התוס' בפסחים קד ב ד"ה חוץ: פי' אשר גאלנו דסמוכה לברכה דקריאת הלל. ותי' בירושלמי: שנייא היא דמר רבי יוחנן הלל אם שמעה בבית הכנסת יצא. וכתבו התוס' שם: פירוש שהיו קורין הלל בלילי פסח בבית הכנסת כדאייתא במס' סופרים (פ"כ ה"ט), עכ"ל. והו"ה כאן מדליקין בבית הכנסת לפרסם הנס.

(כב) שאף בחצר שיש לה שני פתחים צריך להדליק משני רוחות כמ"ש בשבת כג א וכמס"ל בס"ח. כ"ש דלא סגי בהדלקת נרות בבית הכנסת. ועוד שהדין אמרו שם כא ב: מצות חנוכה נר איש וביתו. [והוסיף הד"א: וכיון דמן הדין צריך לחזור ולהדליק בביתו חזור ומברך ול"ד להא דהלל בליל פסח דאינו חזור ומברך בביתו כמו שמוכח בירושלמי הנ"ל דשם יצא ידי הלל לגמרי בבית הכנסת וא"צ עוד לחזור ולומר בביתו רק מצד מנהג, עכ"ל. ויש להעיר שלענין חצי הלל י"א שמברכים למרות שזה רק מנהג. ויתכן דשאני היכא שכבר יצא ידי הלל].

(כג) עמ"א סק"א, שכתב: אבל בביתו צריך הוא להדליק כולם (לבוש) אבל רש"ל בתשו' כתב שגם בביתו רשאי לעשות כן ע"כ וכן נ"ל שכן מצינו ביומא פ"ג קרצו ומרק אחר על ידו וכו' עכ"ל. ותשובת הרש"ל היא בסי' פ"ה. דתנן שם לא ב: הביאו לו (לכהן גדול) את התמיד קרצו (שחטו) — רע"ב) ומירק אחר שחיטה על ידו (וגמר כהן אחר שחיטה לפי שאין קבלת הדם כשירה אלא בכהן גדול (וצריך למהר ולקבל

א"כ מאי לשון "כל". ואפ"ל שהכ"מ סובר דנקטה המשנה לשון "כל", מפני שהיו הרבה שלחנות כמ"ש במנחות צו א ובשקלים פ"ו מ"ג: י"ג שלחנות היו במקדש. ולעיל כתבנו בדעת התוס' שמוכיחים מלשון "כל הכלים" שא"א לומר דמיירי רק במנורה. ולכאורה קשה הרי אפ"ל דנקט לשון "כל" על י"א מנורות שהיו במקדש, כמ"ש במנחות צח ב. וצ"ל שהתוס' סוברים דלשון "כל הכלים" מוכיח דמיירי על סוגי הכלים, ולא רק ריבוי הכלים של סוג אחד, ולא כמ"ש בדעת הכ"מ.

6 במ"א סקיי"א סיים: ועיין בחולין פ"ב. וכונתו דשם כט המובא בפנים איתא שאף בלא מירק כשר. והמחצית השקל ביאר כוונת המ"א — בהביאו הראיה מקרצו ומירק אחר על ידו — ר"ל גמר

“כל הכלים”. וכ”כ התיו”ט במנחות פ”א מ”ו על דברי התוס’: וי”ל דא”נ דלא שייך מידי ולא קשה אמאי שייך ארון דלפני ולפנים לא מייך.

אמנם הכ"מ אינו סובר כהתוי"ט. דלעיל הבאנו שהכ"מ כתב בדעת הרמב"ם: ואין להקשות דסתם מתני' דפריי' שתי הלחם אתיא כרבי דקתני כל הכלים שבמקדש ארכן לארכו של בית דההוא כללא לאו דוקא דהא ארון לכו"ע ארכו לרחבו של בית כמו שנתבאר ואדרבה יש להוכיח דאתיא כר"א בר' שמעון ותנא ושייר ארון ונרות דאי כרבי דלא שייר אלא ארון קשיא מאי שייר דהאי שייר, עכ"ל. ומוכח שהכ"מ לא סובר כהתוי"ט — „דלפני ולפנים לא מיירי“. ולכאורה קשה על הכ"מ, לדבריו דהמשנה מיירי רק בשלחן,

(כד) [והם צניח אחד] (כל נז) די לו באחד מהם. הג"ה ואם מדליק בשני פתחים אינו מנריך רק באחד מהם וצניח מדליק בלא צרכה (ר"ן) (כה) מיהו בזמן הזה שכולם מדליקין בפנים ממש ואין היכר לצין ר"ה כלל אפילו יש למנר או לבית הרצה פתחים להרצה רוחות אין מדליקים אלא פעם אחת בפנים כנ"ל וכן המנהג פשוט:

ביאורי הגר"א

כו'. כ"כ בטור בשם סה"ת וחלק עליו דכיון שמדליקין בפנים יש היכר לעוברין ושצין וכו' צד"מ דצימיו היו מדליקין בפנים הבית וכו' צד"מ משא"כ לדין שמדליקין בפנים ממש וז"ש ממש כו'.

שהיה צריך למנר לקבל הדם וז"ש ואם רוצים למנר דוקא ואף שהשאר אין אלא מנהג בעלמא שם ג"כ המירוק אמרו בחולין פ"ג יכול לא מירק כו' ועמ"א: (כד) והם בבית אח'. כן משמע ברש"י ד"ה אפילו מרוח כו' דלא כמ"א שכתב משמו להיפך: (כה) מיהו

ברכת אליהו

לחשדא והא ליתא דכוונת רש"י דמצד הדין הי' אף שהבית חלוק רק אם הוא אדם אחד יוצא בפתח א' דתקנו משום חשדא ויש נ"מ דצד א' אין חוששין לחשדא שיאמרו דהבית חלוק אבל לחשדא דשני בני אדם היכא דבאמת הבית חלוק איכא חשדא אף לבני מתא משא"כ בשני רוחות איכא חשדא אף כשבאמת אין בית חלוק שמא יאמרו שהוא חלוק ושהוא של ב' בני אדם. וע"ע מש"ש.

(כה) כ"כ בטור בשם סה"ת וחלק עליו דכיון שמדליקין בפתח יש היכר לעוברין ושצין. וז"ל הטור: וכתב בעל התרומה לדין שמדליקין בפנים אפי' בב' רוחות די לו באחד מהן שאין היכרא אלא לבני הבית והם יודעים ששני הפתחים של איש אחד ונראה שאין להקל ואף לדין איכא חשש כיון שמדליקין בפתח הבית העוברין רואין שלא הדליק ואיכא חשד. וכת' בד"מ דצימיו היו מדליקין בפתח הבית וכו' כ"כ בר"י משא"כ לדין שמדליקין בפנים ממש. וז"ל הד"מ בסק"ט: נראה דבימי רבינו בעל הטור היה כן המנהג להדליק בפתח הבית ולכן כתב דאיכא הכירא וכן כתב בתא"ו נ"ט ח"א ז"ל ועתה נהגו להדליק מבפנים לפתח הסמוך לרה"ר ויש נוהגים להדליק מבפנים לפתח הסמוך לחצר משום דשכיחי גנבים וכו'. וזהו שכתב הרמ"א: מיהו בזמן הזה שכולם מדליקין בפנים ממש כו' אין מדליקין אלא פעם אחת בפנים. והיינו דלא כמנהג הטור שנהגו להדליק בפתח הבית דבכה"ג חיישינן לחשדא.

(כד) כן משמע ברש"י שם ד"ה אפי' מרוח כו'. [דאיתא בשבת כג א: אמר רב הונא חצר שיש לה ב' פתחים צריכה שתי נרות (ואמר) [אמר] רבא לא אמרן אלא משתי רוחות אבל מרוח אחת לא צריך מ"ט אילימא משום חשדא דמאן אילימא חשדא דעלמא אפילו ברוח אחת נמי ליבעי אי חשדא דבני מתא אפילו משני רוחות נמי לא ליבעי וכו'. ופירש"י בד"ה אפילו מרוח אחת נמי: סבורין הן שהבית חלוק מתוכו. ובד"ה ואי חשדא דבני מתא כת': שיודעים שאין חלוק. וביאר הד"א: הרי מדכ' על ואפי' מרוח אחת נמי סבורין הן שהבית חלוק ולא פיי' דהקושיא הוא ג"כ כשבאמת הבית חלוק רק שהוא של איש אחד דאפילו מרוח אח' נמי ליבעי ב' נרות שמא יסברו שהן של ב' בני אדם אלא ודאי דס"ל לרש"י דאה"נ דבזה אף לפי המסקנא צריך ב' נרות ועוד מדכ' בבני מתא שיודעין שאין חלוק ולא כ' שיודעין שהן של איש אחד ש"מ דזאת גם בני מתא אינן יודעין וא"כ אם הבית חלוק אף מפני בני מתא צריך ב' נרות אפילו מרוח אחת. ודלא כמ"א סק"ג שכתב משמו של רש"י להיפך. [וז"ל המ"א: אבל אם הם בב' בתים אע"פ שהם של אדם אחד צריך להדליק בשתייהן אבל מלשון רש"י משמע דדוקא כשהן של ב' בני אדם צריך להדליק בשתייהן ע"ש אבל של אדם אחד א"צ וכו'. וע"ע מש"ש ובמחצית השקל בביאור דבריו. וביאר הד"א: וכוונתו של המ"א למ"ש ברש"י שהרואה יהא סבור שיהא הבית חלוק והרי הוא של ב' בני אדם וס"ל להמ"א דברוח אחת דליכא חשדא אה"נ דאפי' בבית חלוק כשהוא של אדם א' א"צ לחוש

— להידור מצוה שוחטים ב' סימנים. וצ"ב למה רבנו והמ"א ציינו להך בחולין. הלא הגמ' ביומא ב.ב. לג א היא היא הגמ' בחולין. ומה מצאו שם חידוש יותר מאשר נאמר ביומא. וגם צ"ב הא שרבנו סיים "ועמ"א". הרי כבר ציינן זאת בריש הסעיף. אלא ודאי כונתו לומר שכונת המ"א בצינו לחולין היא שאם לא מירק כשר. וקשה הרי זה איתא גם ביומא וכו' ל. ואולי אפ"ל שהיותו מקור הדין שמספיק רוב שנים הוא בחולין. לכן ציין לשם. ועדיין צ"ב.

כהן אחר את השחיטה דמדרבנן צריך לשחוט שני סימנים וכדאיתא בש"ס בחולין פ"ב דף כ"ט על משנה זו אלמא אע"ג דכל עבודת היום בכהן גדול מ"מ מותר לאחר לגמור השחיטה כיון דעיקר העבודה הי' ע"י כהן גדול והו"ה הכא כיון דעיקר המצוה היא נר א' והשאר אינו אלא משום מצות מהדרין רשאי אחר להדליק אלא שבס' א"ר כתב דשאני התם דא"א בענין אחר דהכהן גדול היה צריך לקבל הדם מיד. עכ"ל. ומ"ש המחציה"ק "דמדרבנן צריך לשחוט שני סימנים" אין כוונתו דמדרבנן חייבים לשחוט ב' סימנים. אלא

באר הגולה

תרעב זמן הדלקת נר חנוכה. ובו ב' סעיפים

א. א (א) אין מדליקין נר חנוכה קודם שתשקע החמה אלא עם (ב) סוף שקיעתה לא מאחרים מזריחא שנת כ"א.

ביאורי הגר"א

שקעה כו' וכמ"ס בנדרות ואגב אורחא קמ"ל כהנים אימת כו' כדמניא וז"ל השמש וטהר זיאת שמשו כו'. אבל ברש"א ור"ן משמע כהדיא שהוא מחלם השקיעה אלא דמשמע שם בשקיעה שניה עש"ו. ועיין במדרכי ספ"ב דשנת ש"ל לשון משתשקע מוכח שהוא מחלם השקיעה כמ"ס נפרק הפועלים משיפקסו עד שיפקסו כו' וכן

תרעב (א) אין מדליקין כו' לא כו' ולא כו'. לשון הרמב"ם לנר תינת סוף שהוסיף המחבר מדברי הטור כמ"ס למטה. וכ"נ דעת ז"ג ורש"א ור"ן כמזו שמוחר להקדים וע"ש יוכיח וע"ש ושם בארוכה: (ב) סוף שקיע[ת]ה. כ"כ הטור וכ"כ הרא"ש נפ"א דתענית על מש"ס כל תענית שלא

ברכת אליהו

פ' מי שהיה טמא (צד א) דמשקיעת החמה עד צאת הכוכבים ה' מילין פר"ת היינו מתחילת שקיעת החמה כשהחמה מתחלת ליכנס בעביו של רקיע אבל שקיעת החמה היינו סוף שקיעה והוא זמן צאת הכוכבים, עכ"ל. ומ"ס דסוף שקיעה הוא זמן צאת הכוכבים, הוא כמ"ס בברכות ב א. דתנן שם: מאימתי קורין את שמע בערבית משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן וכו'. ובגמ' שם: מכדי כהנים אימת קא אכלי תרומה משעת צאת הכוכבים לתני משעת צאת הכוכבים מלתא אגב אורחיה קמ"ל כהנים אימת קא אכלי בתרומה משעת צאת הכוכבים והא קמ"ל דכפרה לא מעכבא כדתניא ובא השמש וטהר (ויקרא כב, ז) ביאת שמשו מעכבת מלאכול בתרומה ואין כפרתו מעכבתו מלאכול בתרומה. הרי דביאת השמש הוא צאת הכוכבים. אבל ברש"א ור"ן בשבת כא ב משמע-בהדיא שביאת השמש הוא תחילת השקיעה אלא דמשמע שם בשקיעה שניה ע"ש ושם. ונביאר הד"א: אבל ברש"א בשבת שם כתב להוכיח דמותר להדליק קודם השקיעה ומשתשקע דאיתא בנר חנוכה לאו דוקא משבת חנוכה דע"כ מדליק עם חשיכה לרבה דאמר משתשקע החמה בין השמשות דבשלמא לרב יוסף דאמר משתשקע החמה עד שהכסיף העליון והשוה לתחתון יום הוא לא הוי ראייה דאפשר להדליק בע"ש משתשקע תרומה כו' מעתה אם נימא דמ"ס בחנוכה משתשקע החמה הוא סוף שקיעה שהוא צאת הכוכבים א"כ גם לרב יוסף הוי ראייה דמשתשקע דחנוכה לאו דוקא דהלא בע"ש ע"כ צריך להדליק קודם צאת הכוכבים הרבה דהלא בין השמשות דרב יוסף הוא ג"כ קודם צאת הכוכבים והלא בבין השמשות אינו יכול להדליק אלא ע"כ דהרשב"א מפרש משתשקע החמה הוא תחילת שקיעה דהיינו תלתא רבעי מיל קודם צאת הכוכבים וא"כ לרב יוסף שפיר יכול להדליק אף בע"ש משתשקע החמה וכן הר"ן כתב הראיה דשרי להדליק קודם שקיעת החמה מע"ש דצריך להדליק קודם שקיעת החמה לרבה וכ' שם ולבה"ג דדוקא משתשקע החמה ע"כ בע"ש נמי מדליק אחר השקיעה וכו' יוסף דאמר משתשקע החמה עד שהכסיף העליון יום הוא הרי דגם הר"ן ס"ל דמשתשקע החמה דאיתא בחנוכה הוא קודם צאת הכוכבים ג' רבעי מיל ולהכי לרב יוסף ניחא כנ"ל אלא דמשמע מהרשב"א והר"ן הנ"ל דמשתשקע החמה דאמרו בחנוכה היינו תחילת שקיעה שניה דהוא ג' רבעי מיל קודם

תרעב (א) כ"ה לשון הרמב"ם בהל' מגילה וחנוכה פ"ד ה"ה, לבד תיבת "סוף". שברמב"ם כת': אין מדליקין נרות חנוכה קודם שתשקע החמה אלא עם שקיעתה לא מאחרין ולא מקדימין. והא שהוסיף המחבר "אלא עם סוף שקיעתה" הוא מדברי הטור וכמ"ס למטה בסק"ב. ומ"ס הרמב"ם, לא מאחרין ולא מקדימין, כ"נ דעת ז"ג בהלכות חנוכה וכמ"ס להלן מהרשב"א. ורש"א ור"ן כתבו שמוחר להקדים וערב שבת יוכיח וע"ש ושם בארוכה. וזו"ל הרשב"א בשבת כא ב: הא דאמרינן מצותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק מסתברא דלאו עכובא היא לומר דקודם לכן אם רצה להדליק אינו מדליק דהא ודאי אלו רצה להדליק מדליק סמוך לשקיעת החמה דהא איכא פרסומי ניסא וכענין שאמרו לקמן בנר שבת דעמוד האש משלים לעמוד הענן ולומר דבמדליק סמוך לשקיעה איכא הכר דלצורך שבת מדליקו והכא נמי דכותה אלא דעיקר מצותה לחייבו להדליק אינה אלא משתשקע החמה והראיה הדלקת נר חנוכה בע"ש דע"כ מקדים עם חשיכה לרבה דאמר בשלהי פירקין משתשקע החמה בין השמשות דבשלמא לרב יוסף דאמר משמיה דרב יהודה אמר שמואל משתשקע החמה עד שהכסיף העליון והשוה לתחתון יום לא הוה ראייה דאפשר לו להדליק בע"ש משתשקע החמה עד שישווה העליון לתחתון אלא רבה דאמר משתשקע החמה הוי בין השמשות תקשי דהא תנן ספק חשיכה ספק אינה חשיכה אין מדליקין את הנרות וקיי"ל כותיה הלכה למעשה אלא ודאי מצוה קאמר ואילו רצה להקדים עם חשיכה מקדים אלא מיהו נראה מדברי הרב בעל הלכות דדוקא קאמר משתשקע החמה ובע"ש נמי מדליק משתשקע החמה כר"י שהוא ז"ל כת' בהל' חנוכה הא דאמ' רב יהודה אמר שמואל כוכב אחד יום שנים בין השמשות שלשה לילה ואלמלא כתבה לכונה זו למה כתבה בהל' חנוכה ומאי שייכא דההיא בחנוכה ואין צורך לכך כמו שכתבתי, עכ"ל. וכע"ז כתב הר"ן שם. ועיין ד"א ובה"ל ד"ה לא מקדימים ומש"ל סימן רס"ג הערה 3 ובסימן תרע"ט הערה 1.

(ב) כ"כ הטור וכ"כ הרא"ש בפ"א דתענית סימן ב' על מש"ס בגמ' יב א: ואמר רב חסדא כל תענית שלא שקעה עליו חמה לאו שמיה תענית. וכתב הרא"ש שם: ועיקר הך מילתא דרב חסדא במקבל עליו תענית סתם שצריך להתענות עד שקיעת החמה דהיינו צאת הכוכבים ואע"ג דאמרינן בפסחים